

BROEDVOGELS VAN DE OOSTERMEENT IN 2000

**Subgroep Avifauna
Marc van Houten
Dick A. Jonkers**

VOGELWERKGROEP HET GOOI EN OMSTREKEN
Hilversum, 2001

Uitgave: 123

INHOUD

	Blz.
SAMENVATTING	4
1 INLEIDING	5
2 ONTSTAANSGESCHIEDENIS EN GEBIEDSBESCHRIJVING	5
2.1 Ligging, oppervlakte en eigendom	5
2.2 Ontstaansgeschiedenis	7
2.3 Graslandtype	7
2.4 Agrarische werkzaamheden en beheer	8
2.5 Openstelling	9
2.6 Visueel- landelijke aspecten	9
3 WEERSOMSTANDIGHEDEN	10
4 WERKWIJZE	11
4.1 Inventarisatiemethode	11
4.2 Veldwerk	12
4.3 Uitwerking en interpretatie	13
5 RESULTATEN	14
5.1 Soortbesprekingen	16
5.2 Rode Lijstsoorten	19
5.3 Vergelijking met voorgaande jaren	20
5.4 Ecologische vogelgroepen	21
5.5 Waardering	23
5.6 Waarnemingen van niet-broedvogels	24
5.7 Waarnemingen van zoogdieren	28
5.8 Waarnemingen van amfibieën	29
5.9 Conclusies	29
6 NESTBESCHERMING EN PREDATIE	30
6.1 Nestbescherming	30
6.2 Predatie	31
7 BEHEERAANBEVELINGEN	31
8 TER OVERWEGING	34
9 DANKWOORD	35
10 GERAADPLEEGDE BRONNEN	36
BIJLAGEN	
Bijlage 1 Territoriakaarten	
Bijlage 2 Indexverloop weidevogels Noord-Holland 1987-1999	

“Wie Huizen op zijn mooist wil zien,
moet niet een van de Gooische bergen beklimmen,
maar afdalen naar de Meent en ondernemende
mensen kunnen langs den zoogenaamden
Betuinden Oever, een smalle kade, een
ontdekkingstocht ondernemen, naar den monding van
de rivier de Eem. (...)
Dat is een van mijn wat ik noem „wilde wandelingen”,
maar daarbij krijg je dikwijls de aardigste dingen te
zien en ze geven de aangenaamste herinneringen.”

Jac.P.Thijssse
In “Langs de Zuiderzee”, 1914

SAMENVATTING

In 2000 hebben twee leden van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken de Oostermeent (gemeente Blaricum) op broedvogels geïnventariseerd. Tevens zijn er van andere waargenomen faunistische elementen waarnemingen vastgelegd.

Totaal zijn er 22 verschillende broedvogelsoorten vastgesteld, die samen 252 territoria bezetten. Deze leverden een dichtheid van ruim 137 territoria/100 ha op. De Kievit was de talrijkste soort met 63 territoria, gevolgd door de Grutto en Tureluur met respectievelijk 51 en 28 territoria.

Drie vogelsoorten van de Rode Lijst, de Zomertaling, Grutto en de Tureluur, keurden het gebied met broedterritoria waardig. De Fuut, Knobbelzwaan, Kwartel, Waterhoen en Rietgors werden, in vergelijking met 1989, als nieuwe territoriumbezitters aangetroffen.

Drie karakteristieke broedvogelsoorten namen enorm in aantal af: Slobeend (-66%), Veldleeuwerik (-80%) en Gele Kwikstaart (-88%). Daarnaast namen ook Kievit (-40%) en Grutto (-40,5%) af.

Voorstellen voor het beheer, met speciale aandacht voor vogelgroepen van grazige vegetaties, met de Zomertaling- en Grutto-groep in het bijzonder, worden uitgewerkt.

Gezien de kenmerkende broedvogelsamenstelling met veel (vrij) kritische soorten, ruim 45% van het totaal, en de bijbehorende indicatiewaarden voor veeleisendheid, kunnen we concluderen dat de Oostermeent in het jaar 2000 een goed ontwikkeld en belangrijk weidevogelgebied was. Daarnaast komen er 11 van de 14 primaire broedvogelsoorten in het gebied voor, waaruit blijkt dat het graslandgebied een ruime soortensamenstelling herbergt.

1. INLEIDING

De Oostermeent in Blaricum is een van de weinige onbebouwde meenten in het Gooi die nog resteren. De druk om ook op deze graslanden te gaan bouwen is groot. Een recent voorbeeld van bouwactiviteiten is het Vierde Kwadrant in Huizen; een gebied dat samen met de Blaricummermeent een rijk en waardevol weidevogelgebied was.

In het laatst verschenen streekplan staat deze meent aangeduid als locatie voor een bedrijventerrein. De gemeente Blaricum wil dat gebied voor woningbouw gaan gebruiken. Hoewel Staatsbosbeheer streeft naar een reservaat dat ongeveer de helft van het gebied beslaat is de Vogelwerkgroep het Gooi e.o. toch niet gerustgesteld over de toekomstige ontwikkeling.

De vestiging van een sierboomkwekerij, de oprukkende opstallen en de legalisatie daarvan zijn geen gunstige voortekenen. Ook de weliswaar persoonlijke opmerkingen van een wethouder dat een rioolwaterzuiveringsinstallatie wel in het gebied zou kunnen worden geplaatst doet het ergste vrezen. Gelukkig is dit laatste gevaar afgewend.

Naar aanleiding van het bovenstaande besloten twee leden van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken het gebied op broedvogels te inventariseren.

De resultaten kunnen een bijdrage leveren aan een andere kijk op dit onder druk staande gebied en geven de recente situatie van de weidevogelstand weer.

2. ONTSTAANSGESCHIEDENIS EN GEBIEDSBESCHRIJVING

2.1 Ligging, oppervlakte en eigendom

De Oostermeent ligt oostelijk van de bebouwde kom van Huizen, binnen de gemeentegrens van de gemeente Blaricum. De begrenzing wordt in het noordwesten gevormd door de Rijksweg 27 en in het noordoosten door de Eemmeerdijk, de zgn. Gooise Zomerkade. In het zuiden loopt de grens langs de Gooijergracht, die ook de grens vormt tussen de provincies Noord-Holland en Utrecht.

Het gebied is te vinden op de topografische kaart 1:25 000, blad 26C Huizen, in Atlasblok 26-52. De coördinaten zijn 147/476, 148/476, 149/476, 147/477, 148/477, 149/477 en 148/478 (figuur 1).

De totale oppervlakte van het onderzochte gebied bedraagt circa 183 hectare.

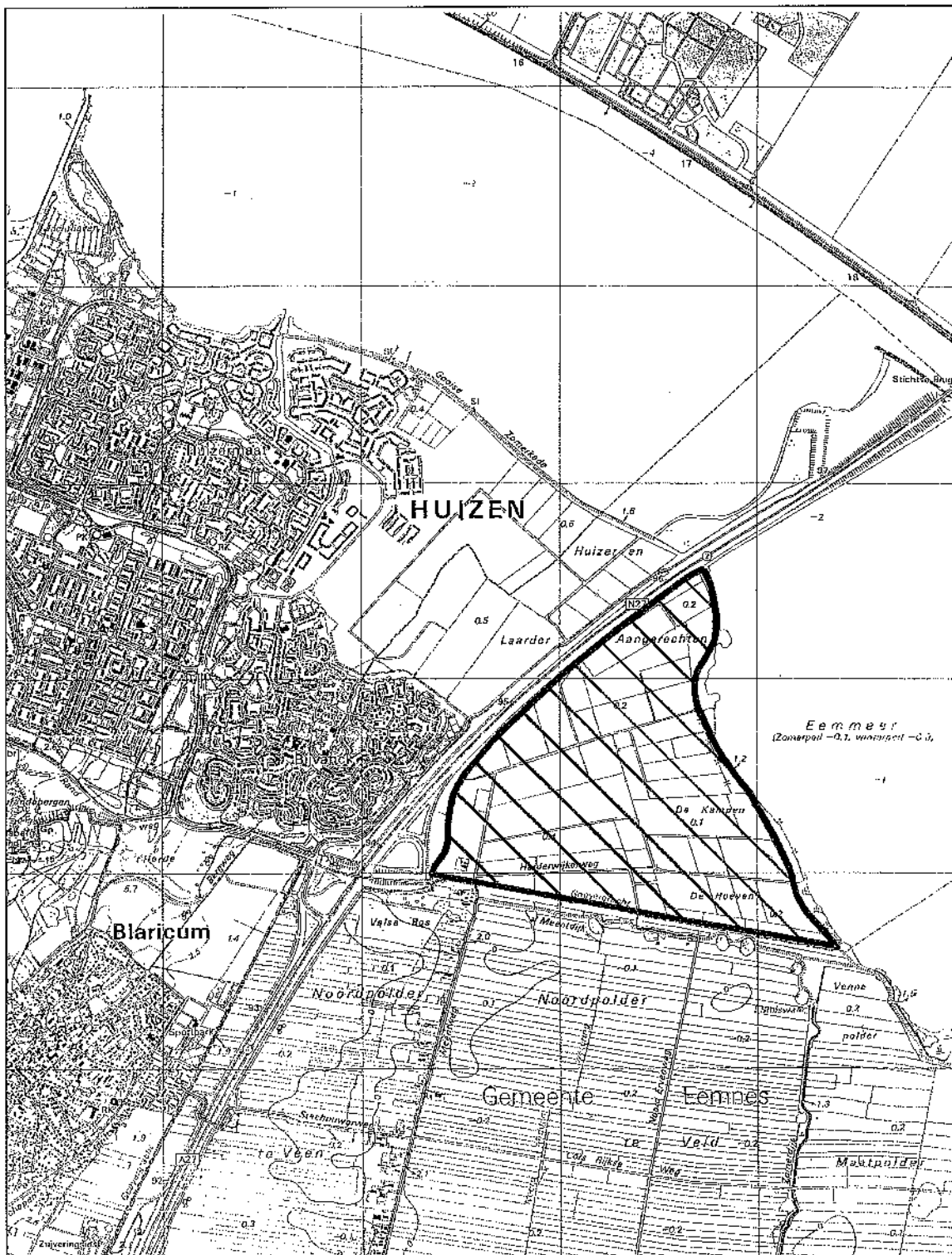
Het grootste deel van de Oostermeent is in bezit of beheer van veeboeren en particulieren hobbyboeren.

Een klein deel van het gebied, De Kampen genaamd, is eigendom van en in beheer bij Staatsbosbeheer en is een deelgebied van het Staatsbosbeheerobject Eemmeer. De al verworven graslanden bestaan nu nog uit circa 44 ha, het streven is een totaal van 95 hectare reservaatgebied.

Geologisch gezien behoort het onderzochte gebied eigenlijk tot de Eemvallei, die samen met de Gelderse Vallei het lage gebied vormt tussen het glaciaal gestuwde gebied van de Utrechtse Heuvelrug en het Gooi en dat van de Veluwe.

De Oostermeent maakt deel uit van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS).

Figuur 1. Ligging van het geïnventariseerde gebied (1:25.000).

2.2 Ontstaansgeschiedenis

Het zeer diepe bekken van de Eemvallei werd reeds gedurende de middelste van de drie Pleistocene Scandinavische vergletsjeringen voor een deel opgevuld met erosie- en sedimentatiezanden, welke afkomstig waren uit smeltwater van het landijs.

In de hierop volgende warmere periode (het Eemien) drong de zee het gebied binnen en werd een laag klei afgezet. Tijdens de laatste ijstijd werd het dal verder opgevuld met opnieuw smeltwaterafzettingen en later ook dekzanden.

Bij het begin van het Holoceen, ca. 10.000 jaar geleden, bestond het gebied van de Eemvallei hoofdzakelijk uit een brede zandvlakte met in het midden het ondiep ingesneden dal van de Eem. Tijdens het Holoceen is dit gebied voor een groot deel met veen begroeid geraakt.

De zee kreeg gedurende de laatste tien eeuwen tot kort voor de aanleg van de Afsluitdijk bij hoge vloedstanden toegang tot het gebied. Het veen werd overstroomd en met een laag Zuiderzeeklei bedekt.

Het meest noordwestelijk deel van de grote Eemvallei wordt over het algemeen de Oostermeent genoemd. Dit gebied behoorde tot de zogenaamde meentgronden. Het waren niet verkavelde weilanden zonder bebouwing, die in gemeenschappelijk gebruik waren om runderen op te laten grazen.

Na de aanleg van de Stichtse Brug in 1984 en de aanleg van Rijksweg 27 is het gebied doorsneden. Westelijk van de rijksweg ligt het Vierde Kwadrant, die vrijwel geheel is volgebouwd en de nog te bouwen Blaricummeent, oostelijk daarvan liggen De Kampen en De Hoeve. De laatste twee deelgebieden worden verder aangeduid als de Oostermeent.

2.3 Graslandtype

Het is moeilijk de koppeling te maken tussen het voorkomen van weidevogels en de vegetatie. Een eenduidige systematiek is niet toereikend.

In botanisch opzicht bleken de graslanden van het onderzoeksgebied over het algemeen van vrij weinig waarde. De percelen zijn voedselrijke beemd-raaigraslanden op klei. De oevers zijn over het algemeen te steil afgesneden bij het slootonderhoud om waardevollere vegetaties te kunnen herbergen.

Naast de gehanteerde graslandtypes zijn enkele eenheden aanwezig die floristisch soortenarm zijn (en daardoor wellicht niet of minder als doeltypes worden beschouwd, zgn. Rompgemeenschappen), maar die voor de weidevogels wel van belang zijn. De processen, die leiden tot die indeling zijn terug te leiden tot:

- de bodem (onderscheid in zand, veen en klei)
- het water (onderscheid in droog, vochtig en nat)
- de waterkwaliteit (onderscheid in zout, brak, zoet, zuur en kalkrijk, dus in chloridegehalte en pH)
- de voedselrijkdom (voedselarm, mesotroof, voedselrijk)

Als graslandtype kunnen we voor de Oostermeent twee types onderverdelen, nl.:

1. Rompgemeenschappen vochtige graslanden (voedselrijk, vochtig, niet te intensief gebruikt weiland).

Niet al te intensief ontwaterd en gebruikt weiland/grasland heeft weliswaar een groot aantal plantensoorten uit de vroegere mesotrofe situatie verloren, maar door het verhoogde voedselaanbod zijn het thans optimale weidevogelbiotopen van het veenweidegebied. De restanten, die in reservaten liggen, worden vaak door kolonies van Grutto's gekenmerkt.

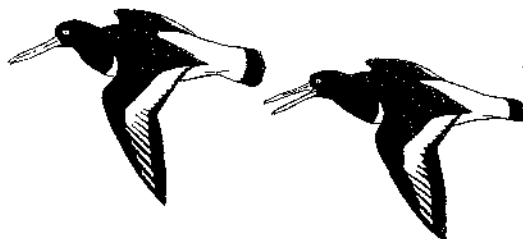
Deze rompgemeenschappen zijn feitelijk de "normale" graslanden uit de jaren '50 van de vorige eeuw.

Weidevogels zijn: een soortenrijke avifauna in hoge dichtheden (voedselaanbod Grutto, Kievit, Scholekster, soms nog Watersnip en Zomertaling).

2. Rompgemeenschappen drogere graslanden (voedselrijk, vochtig/droog, niet te intensief gebruikt weiland).

Het vanouds als graslandgebied gebruikte kleiweidegebied is nu modern ingericht t.b.v. de landbouw. Restanten van het vroegere ("jaren '50") graslandtype zijn niet gemakkelijk te vinden. In reservaten worden zeer hoge dichtheden van kritische en zeer kritische weidevogels aangetroffen. Vaak is er qua samenstelling van de avifauna een relatie met de kust, bijvoorbeeld door hoge dichtheden van Tureluur. Weidevogels zijn: Tureluur, Grutto (Kemphaan in reservaten), in boerenland hoge dichtheden van Kievit en Scholekster.

Overige vogels: wintergebied ganzen, Smienten en Goudplevieren.

2.4 Agrarische werkzaamheden en beheer

Door de natte perioden in de maanden februari, maart en april waren de boeren relatief laat begonnen met mesten en het rollen van het land. Zo werd vanaf de tweede week van april mest geïnjecteerd, op drie percelen stalmest aangebracht en op een perceel de aanwezigheid van kunstmest geconstateerd.

In maart waren op vier percelen schapen aanwezig. Tot eind april waren er hoofdzakelijk schapen (11 percelen), geiten in combinatie met schapen (1 perceel), pony's (1 perceel) en pinken (2 percelen) uitgezet.

Na de warme periode, begin mei, kon in een korte periode op de meeste percelen gemaaid worden. Door het droge weer groeide het gras explosief. Het maaisel werd na een kleine week afgevoerd. Nadien kwam er langzamerhand meer melkvee in het land. De in eigendom van Staatsbosbeheer zijnde percelen van polder De Kampen vormen nog geen geheel, waardoor verhoging van de waterstand niet eenvoudig mogelijk is. Zoals gebruikelijk wordt er een winter- en een zomerpeil gehanteerd. Het winterpeil ligt tussen -75 tot -95 cm onder NAP, het zomerpeil ligt tussen -60 tot -95 cm onder NAP. Concreet betekent dit dat het waterpeil in de winter tussen de -35 tot -65 cm onder het maaiveld ligt. Voor de zomer is dit -20 tot -85 cm onder het maaiveld.

2.5 Openstelling

Het gebied wordt omsloten door enkele doodlopende smalle verharde wegen, bestemd voor de agrariërs die er hun percelen hebben. De wegen zijn vrij toegankelijk voor auto's, fietsers, ruiters, etc.

2.6 Visueel- landschappelijke aspecten

De Oosterveent is één uitgestrekt graslandareaal waarin boomgroei vrijwel ontbreekt, met aan de zuidwest rand slechts één huiskavel, welke overigens buiten de telling valt. Haaks op de enkele wegen liggen sloten die de grenzen van de meeste percelen vormen. Deze sloten wateren weer af op de wat bredere hoofdwatertgangen die op hun beurt het water afvoeren naar de Gooijergracht. Aan het eind daarvan staat een gemaal dat het water uitslaat in het Eemmeer.

Een opmerkelijk aantal graslanden wordt door middel van prikkeldraadafscheidings opgedeeld in kleinere eenheden.

Opvallend was het vrij hoge aantal vaste opstal- en/of schuilgelegenheden voor vee verdeeld over het hele gebied. Deze opstallen varieerden van kleine schapenhokken tot een grotere stal voor schapen en pony's.

Andere niet-natuurlijke elementen in het graslandgebied waren onder meer een grote hoop stenen en een betonweg.

Op een perceel langs het Eemmeer stond een jachthut ten behoeve van de eendenjacht.

Opvallend was dat de aanwezigheid van een perceel met een in het oog springend grauw uiterlijk. Dit perceel was eerder het seizoen met stalmest bewerkt.

Een klein perceel, in het verleden gebruikt als plaats voor kuilgras, had een zeer ruig uiterlijk.

In het zuidwestelijk deel van het gebied, langs de Gooijergracht, is sinds enkele jaren een sierboomkwekerij gevestigd.

3. WEERSOMSTANDIGHEDEN

Het weer drukt elk jaar weer een grote stempel op het verloop van het (weide-) vogelseizoen; de trek van de oudervogels naar ons land, de broedmogelijkheid, het vinden van voedsel door de pullen, het tijdstip en verloop van de werkzaamheden van de boer, etc.

In de periode rond zonsopkomst, waarin het gebied het meest bezocht werd, blijkt de trefkans van zangvogels in de graslanden door de volgende weersfactoren te worden beïnvloed (in volgorde van belangrijkheid):

1) Een hogere trefkans treedt op naarmate:

- de temperatuur hoger is;
- de temperatuur sneller oploopt onder invloed van de zon;
- de luchtvochtigheid hoger is;
- de temperatuur op de bezochtdag hoger is in vergelijking met voorgaande dagen.

2) Een lagere trefkans treedt op naarmate:

- de lucht meer bewolkt is;
- de windsnelheid toeneemt.

Dezelfde weersfactoren beïnvloeden ook later op de ochtend de trefkans van zangvogels. Regen heeft alleen later op de ochtend een negatief effect. Overigens verschilt het effect van weersomstandigheden van soort tot soort.

2000 was een wisselvallig jaar. Na een zeer zachte winter beleefden de maanden februari, maart en april een natte periode.

De eerste helft van mei kregen we te maken met droog zomerweer, met temperaturen tot omstreeks 25 °C. Later liet het weer zich van een andere kant zien. Op zondag 28 mei woedde er een flinke storm over de velden. In vooral de weilanden langs de Waddenzee en het IJsselmeer gingen vele duizenden legsels en jongen verloren. Vogelbescherming Nederland sprak van een natuurramp. In het binnenland heeft de wind waarschijnlijk minder schade aangericht. Er was geen sprake van invloed op de weidevogelstand omdat de territoria al gevestigd waren.

Tabel 1. Weersomstandigheden tijdens de veldbezoeken.

Datum	Temperatuur	Windkracht en- richting	Bewolking	Bijzonderheden
31-03	5-9 °C	Vrijwel windstil	100%	
11-04	10 °C	Zwakke n.w.	90%	
19-04	8 °C	Zwakke z.o.	15%	
28-04	11 °C	Vrijwel windstil	15%	lichte mist
02-05	10 °C	Matige n.	90%	lichte motregen
14-05	15 °C	Vrijwel windstil	5%	
25-05	17 °C	Krachtige z.w.	90%	regenbuien
22-06	18 °C	Matige z.w.	90%	's morgens regen
28-06	12 °C	Matige n.w.	90%	

Het weer tijdens de inventarisatierondes was, op 25 mei na, niet van invloed op de inventarisaties (zie tabel 1).

Over het algemeen waren het goede dagen om te inventariseren en vormden de weersomstandigheden geen belemmerende factor op de zang en overige territoriale gedragingen.

4. WERKWIJZE

4.1 Inventarisatiemethode

Het onderzoek werd uitgevoerd volgens de Broedvogel Monitoring Project (BMP) - methode, ook wel de uitgebreide territoriumkartering genoemd, van SOVON (Samenwerkende Organisaties Vogelonderzoek Nederland). Daarbij werden richtlijnen gevolgd die staan beschreven in de Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek (van Dijk, 1996). Ook de interpretatiecriteria die moeten worden aangehouden voor het vaststellen van territoria e.d. werden hieruit overgenomen. Voor details per vogelsoort en overige noodzakelijke informatie werd het boek Vogelinventarisatie (Hustings et al. 1985) geraadpleegd.

Bewust werd niet voor de BMP-Weidevogels methode gekozen. Bij het 'gewone' BMP worden alle soorten meegenomen terwijl bij het BMP-Weidevogels (maar) 24 weidevogelsoorten worden geteld.

Het BMP is een gestructureerde methode die veel wordt gebruikt wanneer een betrouwbaar resultaat wordt vereist van het werkelijk aantal territoria, broedparen of nesten dat aanwezig is van vogels tijdens de voortplantingsperiode. Met de resultaten van deze gestandaardiseerde methode is het mogelijk om verschillen van jaar tot jaar te vergelijken. Daarnaast kunnen aantallen van een soort vergeleken worden met de aantallen van dezelfde soort in een ander gebied, mits dat gebied een zelfde structuur bezit en met dezelfde intensiteit is onderzocht. De hierna beschreven methode is thans de volledigste en betrouwbaarste inventarisatiemethode voor broedvogels en dit maakt haar onmisbaar bij onderzoek aan vogelgemeenschappen.

4.2 Veldwerk

Tijdens een inventarisatiebezoek werd het gebied vanaf de wegen met behulp van een verrekijker afgezocht op (weide-)vogels. Met behulp van een beperkt aantal insteken werd ernaar gestreefd de maximum waarnemingsafstand niet groter te laten worden dan circa 300 meter.

De graslengte speelde bij het inventariseren een belangrijke rol. In april, wanneer het gras nog vrij kort is, kon bovenstaande werkwijze goed gehanteerd worden. In mei echter, toen het gras langer werd, werden meerdere insteken gedaan.

Bij een vervolfbezoek werd doorgaans een ander beginpunt gekozen om te voorkomen dat het begin van het bezoek altijd bij dezelfde percelen zou liggen.

Veel vogelsoorten zijn omstreeks zonsopkomst het meest actief, maar in de loop van de ochtend neemt de activiteit snel af om gewoonlijk in de middag een dieptepunt te bereiken. Enkele soorten hebben in de avond een opleving.

Voor weidevogels is een zeer vroeg bezoek, ongeveer één uur voor zonsopkomst, niet altijd nodig. De veldbezoeken vonden plaats op de voor weidevogels "beste tijd van de dag". Doorgaans is dit van iets na zonsopkomst tot ongeveer het middaguur (en in april ook in de middag). Uit praktische overwegingen werd vaak in de vroege morgenuren geïnventariseerd; het begintijdstip viel altijd samen met zonsopkomst.

Vanaf eind maart tot eind juni werden geregeld bezoeken aan het gebied gebracht. De verdeling van de inventarisaties over de maanden en de periode van de dag is aangegeven in tabel 2.

Tabel 2. Verdeling van inventarisaties over de maanden, de periode van de dag en de bijbehorende telduur.

Datum	Vroege ochtend	Ochtend	Middag	Avond	Telduur (in min.)
31-03	X	-	-	-	180
11-04	-	X	-	-	200
19-04	X	-	-	-	220
28-04	X	-	-	-	225
02-05	-	-	X	-	60
14-05	X	-	-	-	220
25-05	X	-	-	-	300
22-06	-	-	-	X	60
28-06	X	-	-	-	135
Totaal	6	1	1	1	1600

De gemiddelde inventarisatietijd per hectare bedroeg 8,7 minuten; ofwel 1,27 uur per 10 hectare.

Voor de territoriumkartering van een relatief klein gebied als De Oostermeent loopt het aantal uren uiteen van 1-2 uur per 10-30 ha (Hustings et al. 1985). Voordeel van zo'n klein gebied is dat binnen die tijdsperiode de waarnemingskans van vogels relatief weinig veranderd.

4.3 Uitwerking en interpretatie

Bij het uitwerken van de gegevens is standaardisatie noodzakelijk om de resultaten van verschillende waarnemers, in de loop van de jaren, onderling vergelijkbaar te maken.

Na ieder bezoek werden de waarnemingen direct overgebracht van de veldkaart op kaarten per soort (soortkaarten).

Per bezoek werd per soort geteld hoeveel geldige waarnemingen er waren. Vervolgens werden definitieve territoria vastgesteld, voornamelijk aan de hand van uitsluitende waarnemingen.

Een uitsluitende waarneming is een gelijktijdige waarneming van twee of meer territorium houdende vogels, die er op wijst dat er sprake is van twee of meer territoria binnen een bepaalde afstand.

Ook waarnemingen van vogels uit verschillende delen van het gebied, waarvan het onwaarschijnlijk is dat het om dezelfde individuen gaat, worden hiertoe gerekend. Het zijn zeer belangrijke waarnemingen voor de interpretatie.

Het interpretatiecriterium, het aantal waarnemingen dat vereist wordt om te kunnen spreken van een territorium, varieert per soort. Uiteraard worden alleen geldige waarnemingen meegenomen; een nestvondst is altijd een geldige waarneming. Als er geen uitsluitende waarnemingen of nestvondsten waren, moest er een bepaalde afstand liggen tussen twee geldige waarnemingen om te kunnen spreken van één territorium (fusieafstanden).

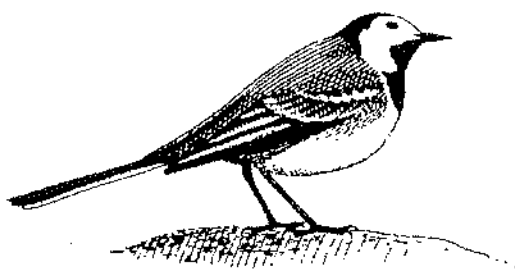
De interpretatiecriteria per broedvogelsoort van SOVON vormden een belangrijke leidraad voor de interpretaties.

5. Resultaten

In tabel 3 is een overzicht gegeven van de aantallen territoria. In totaal zijn van 22 vogelsoorten territoria vastgesteld. Van ieder van deze soorten wordt in paragraaf 5.1 een korte bespreking gegeven.

De term territorium wordt hier als synoniem voor paar, broedpaar, broedplaats, broedgeval en nestplaats gehanteerd. Immers, wanneer waarnemingen van een vogelsoort aan bepaalde eisen voldoen, mogen ze worden meegeteld, ongeacht of het broeden daadwerkelijk is geconstateerd of niet. De aanwezigheid van de vogels in een terrein in die tijd van het jaar geeft aan dat dit gebied geschikt is voor de soort. Aangenomen wordt dat soorten waarvan territoria werden vastgesteld broedparen vertegenwoordigen.

Het aantal territoria dat opgetekend is in 1989 (Jonkers 1989) is ook vermeld, in de soortbesprekingen wordt hierop ingegaan.

Tevens is de veeleisendheid van de broedvogels gegeven die karakteristiek voor het gebied zijn. Dit is de maat voor de breedte van de biotoopkeuze van een broedvogelsoort. Soorten met een brede biotoopkeuze worden 'weinig kritisch' genoemd en soorten met een smalle biotoopkeuze 'kritisch'. Hier wordt in paragraaf 5.4 verder op ingegaan.

Tabel 3. Soorten, territoria en veeleisendheid van broedvogels van de Oostermeent in 1989 en 2000.

Soort	Aantal territoria in 2000	Aantal territoria in 1989	Dichtheid /100-ha in 2000	Veeleisendheid van vogelsoorten van grazige vegetaties
Fuut	1	-	0,5	
Knobbelzwaan	3	-	1,6	
Krakeend	3	1	1,6	2*
Wintertaling	1	1	0,5	3
Wilde Eend	17	1	9,3	1*
Zomertaling	1	2	0,5	3*
Slobeend	2	6	1,1	2*
Kuifeend	1	1	0,5	
Kwartel	1	-	0,5	2*
Waterhoen	1	-	0,5	
Meerkoet	22	7	12	
Scholekster	12	17	6,6	2*
Kievit	63	106	34,4	2*
Grutto	51	92	27,9	2*
Tureluur	28	30	15,3	2*
Veldleeuwerik	9	47	4,9	1*
Boerenzwaluw	1	2	0,5	-
Graspieper	15	17	8,2	1*
Gele Kwikstaart	3	25	1,6	2*
Witte Kwikstaart	12	2	6,6	*
Kneu	2	1	1,1	
Rietgors	3	-	1,6	
Totaal	252	358	137,3	

De soorten welke, onder veeleisendheid van vogelsoorten van grazige vegetaties, aangeduid zijn met een "+" zijn die soorten welke kenmerkend zijn voor het landschapstype open grasland.

1= weinig kritische soort 2= vrij kritische soort 3= kritische soort

5.1 Soortbesprekingen

In het hier volgende worden de gekarteerde soorten en de gegevens uit tabel 3 afzonderlijk besproken.

Aandacht wordt geschonken aan de landelijke trends voor de verschillende weidevogelsoorten, die gebaseerd is op Teunissen (1999), die de ontwikkeling van de weidevogelstand voor de periode 1984-1989 beschrijft. Daarbij is de stand in 1984 op 100 gesteld.

De trends van de provincie Noord-Holland zijn gebaseerd op "De toestand van de weidevogels in de jaren negentig" (2000). Zie ook Bijlage 2.

Fuut 1 territorium

In 2000 is een territorium vastgesteld. Nadat het laatste decennium de Fuut zich meer gevestigd heeft in de Eempolders is dit ook in de Oostermeent het geval. Landelijk heeft de Fuut zich de laatste tientallen jaren sterk uitgebreid.

Knobbelzwaan 3 territoria

In het onderhavige gebied zijn 3 territoria vastgesteld. Eénmaal zijn twee oudervogels met 3 juvenielen waargenomen.

Krakeend 3 territoria

Dit jaar drie territoria ten opzichte van 11 jaar geleden één. Een vrouwtje werd op 19 april opgeschrikt van een nest met zeven eieren. Ook landelijk is een sterke aantaltoename te melden van deze zwemeend. De Krakeend is één van de weinige eendensoorten die in het graslandgebied een positieve ontwikkeling laat zien.

Wintertaling 1 territorium

Evenals in 1989 ook in 2000 1 territorium. Na een reeks van lage landelijke indexen lijkt het erop dat de soort zich enigszins herstelt.

Wilde Eend 17 territoria

Een enorme toename van 1 territorium naar maar liefst 17 territoria, in 11 jaar tijd. In de landelijk graslandgebieden is de soort redelijk stabiel gebleven.

Zomertaling 1 territorium

Ten opzichte van 1989 een afname van 2 territoria naar 1 territorium. Ondanks deze afname een toch wel positieve aanwezigheid voor deze Rode Lijstsoort. De soort heeft een voorliefde voor extensief beheerd, drassig grasland, maar nestelt ook in dichte, niet al te hoge oeverbegroeiing. Landelijk lijkt de trend zich te stabiliseren.

Slobeend 2 territoria

Ook een terugval van 6 naar 2 territoria voor deze schitterende eendensoort.

De Slobeend laat sinds 1984 ook landelijk een voortdurende afname zien, met om de paar jaar een positieve piek. Vanaf 1989 (index: 114) tot en met 1998 (index: 106) zijn de indexen van Slobeenden in open grasland als volgt: 114 94 90 88 85 87 66 53 77 106.

Kuifeend 1 territorium

Net als in 1989 ook in 2000 1 territorium. Op 28 juni is een adulte vogel met 7 juvenielen in een wat bredere en diepere watergang waargenomen. Het is bekend dat Kuifeenden van niet te ondiep water houden. Landelijk is de populatie van deze soort het laatste decennium sterk toegenomen. De trend in het Noord-Hollandse is stabiel.

Kwartel 1 territorium

Het opstoten van deze soort binnen de datumgrenzen gaven hem 1 territorium binnen het onderzoeksgebied. Ook voor deze soort loopt de broedvogelstand al sinds de jaren '50 terug en wordt zeer sterk beïnvloed door klimatologische omstandigheden.

Waterhoen 1 territorium

Van deze soort is in 2000 één territorium vastgesteld en wel nabij de sierboomkwekerij. Landelijk laat het Waterhoen, onder invloed van de strenge winters, een sterke fluctuatie in aantallen zien. Over meerdere jaren beschouwd lijkt er echter toch sprake te zijn van een toename.

Meerkoet 22 territoria

Over de Oostermeent verspreid zijn er in 2000 22 territoria van de Meerkoet vastgesteld. In 1989 waren dit er nog maar 7. Er zijn diverse nesten gevonden met als inhoud respectievelijk 2, 3, 5, 8 en 8 eieren. Er werd overal gebreed; in de smalle slootjes, bredere watergangen en tussen de dikke rietstengels tegen de Gooijergracht. Hoewel de soort niet zelden midden op het grasland tot broeden komt, is dit niet vastgesteld. Meestal treedt dit verschijnsel op in zeer natte jaren met plas-dras situaties. Landelijk laat de Meerkoet door de jaren een lichte toename zien.

Scholekster 12 territoria

Een afname van 17 naar 12 territoria in 11 jaar tijd. Mogelijk is dit een afname die binnen de populatieschommelingen van de soort valt. De grassituatie in de eerste helft van mei, waarin gras snel groeide, zou ook voor een (tijdelijke) afname van de soort hebben kunnen zorgen. De Scholekster begin laat met de eileg, pas in de maand mei komt deze goed op gang. Sinds 1991 laten de landelijke indexen een langzame negatieve ontwikkeling zien. Binnen de provincie Noord-Holland is dit vanaf 1994 het geval. Er lijkt in de Oostermeent dus geen sprake te zijn van een populatieschommeling.

Kievit 63 territoria

In 1989 totaal 106 territoria, in het jaar 2000 nog (maar) 63 territoria; een afname van 43 territoria. De territoria lagen het hele gebied verspreid. In de provincie Noord-Holland is in het veenweidegebied sprake van stabiliteit in de populaties. Buiten het veenweidegebied gaat de Kievit achteruit. Landelijk is de trend ook dat de soort afneemt.

Grutto 51 territoria

De Grutto keurde het gebied waardig met 51 territoria. Verreweg de meeste territoria zijn te vinden op percelen langs het Eemmeer.

Elf jaar geleden waren er nog 92 (!) territoria van de soort te vinden. Sedert 1991 is een dalende trend in de provincie Noord-Holland zichtbaar. Vanaf 1994 is deze trend sterker neerwaarts gericht en deze is tot op heden nimmer onderbroken. Ook landelijk is de teruggang van de Grutto schrikbarend te noemen.

Tureluur 28 territoria

Ten opzichte van 1989 een afname van 2 territoria; van 30 toen naar 28 nu. Ook van deze soort zijn de meeste territoria langs het Eemmeer te vinden. De stand van de Tureluur kan van jaar tot jaar vrij sterke schommelingen vertonen. Op dit moment lijkt het er op dat de stand in het hele land langzaam toeneemt. Binnen de provincie Noord-Holland is de Tureluur één van de weinige soorten die is toegenomen in de graslandgebieden. Binnen de veenweidegebieden neemt de soort toe en daarbuiten blijft de stand ongeveer gelijk.

Veldleeuwerik 9 territoria

Van 47(!) territoria in 1989 naar 9 in 2000. Een enorme afname. Ook landelijk gaat de stand de laatste decennia sterk achteruit. De toenemende eenvormigheid van de graslanden, die zowel broed- als voedselterrein zijn, zijn verantwoordelijk voor de drastische afnamen.

De genoemde cijfers geven aan dat het met de Veldleeuwerik ronduit slecht gaat. De landelijke trend vertoont een vrijwel continu afnemende stand. In 1989 (index: 66) is de stand op open grasland al met een derde afgenomen ten opzichte van het startjaar. Vanaf 1989 tot 1994 (index: 46) is de stand met 30% verder afgenomen en het einde lijkt nog niet in zicht..

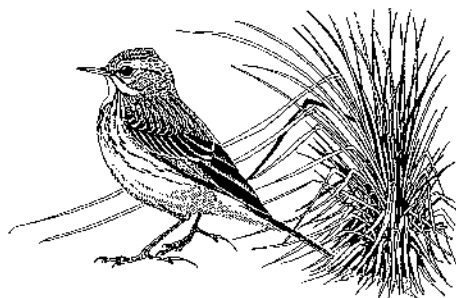
De soort is uiterst gevoelig voor agrarische intensivering. Het scheuren en opnieuw inzaaien van grasland eist een zware tol. Deze handelingen hebben tot gevolg dat er minder voedsel is. De Veldleeuwerik heeft 's zomers een overwegend dierlijk dieet en 's winters plantaardig. Kortom heeft de soort te kampen met dezelfde zaken die veel van de overige weidevogels parten spelen.

Boerenwaluw 1 territorium

In het hart van de polder herbergde een overdekte melkstal een bewoond nest van de Boerenwaluw. Binnen de stallen van boerderij "De Meenthorst", de enige huiskavel van de Oosterveent, kwamen diverse paren tot broeden.

Graspieper 15 territoria

Van 17 territoria in 1989 naar 15 in 2000. De landelijke aantalontwikkelingen zijn onduidelijk. In sommige gebieden is de Graspieper duidelijk afgenomen maar in andere toegenomen of stabiel gebleven. Enige afname lijkt, gezien de ontwikkelingen in de landbouw, voor de hand te liggen, maar kan niet hard worden gemaakt.

Gele Kwikstaart 3 territoria

Ondanks dat deze soort binnen 11 jaar tijd afgenomen is van 25(!) naar 3 territoria, was afname toch enigszins verwacht; maar zó extreem! Ook landelijk is deze mooie soort sterk afgenomen in graslandgebieden. De stand van de Gele Kwikstaart schommelt zeer sterk maar is sinds 1989 (index: 152), wat landelijk een topjaar was, nooit meer zo hoog geweest. In 1998 was de index nog niet slecht in open grasland (122). Hiermee is het beeld voor deze zangvogel zeer wisselend te noemen, mogelijk dat de landelijke stand van de Gele Kwikstaart gestabiliseerd is. Binnen de Noord-Hollandse trend is echter afname te zien.

Witte Kwikstaart 12 territoria

Deze soort is binnen 11 jaar gestegen van 2(!) territoria naar 12 territoria. Mogelijk dat deze uitgesproken half-holenbroeder heeft geprofiteerd van het vrij hoge aantal opstal- en/of schuilgelegenheden voor vee dat sindsdien in aantal is toegenomen. Nesten zijn dan ook overal aan te treffen: onder slootbruggetjes, dakbedekkingen, in gangetjes van een hoop stenen, etc.

Kneu 2 territoria

Tijdens de vorige integrale telling van de Oosterveent kwam deze soort nog met één territorium naar voren, in het jaar 2000 met twee territoria. Eén territorium bevond zich in de sierboomkwekerij. Het tweede een eind verderop, het is hierbij niet uitgesloten dat het nest zich bevond temidden van een veldje brandnetels.

Rietgors 3 territoria

Pas eind juni vestigde de Rietgors zich voor "vast" in het gebied. De mannetjes zaten te zingen in hoog opstaand gras en ook zuring vormde een zangpost.

5.2 Rode Lijstsoorten

Drie van de vastgestelde broedvogelsoorten komen voor op de Rode Lijst (Osieck & Hustings 1994): Zomertaling, Grutto en Tureluur.

Rode Lijstsoorten zijn soorten die op wereldschaal bedreigd zijn en soorten met een overwegend Westpalearcrtische verspreiding waarvan minstens een kwart van de Noordwest-Europese broedpopulatie in Nederland voorkomt.

Het zijn tevens die soorten die landelijk sterk bedreigd, bedreigd of kwetsbaar zijn. Grutto en Zomertaling, broedvogels in de Oosterveent, behoren daartoe.

De oorzaken van de achteruitgang van de meeste weidevogels (grondbroeders) zijn veelvuldig beschreven. Het komt neer op een samenloop van factoren: vervroeging maaidatum, toenemende veedichtheid, veranderingen in vegetatie en bodemfauna, die de jongenaanwas, nestgelegenheid en voedselaanbod aantasten. Een en ander wordt toegeschreven aan twee hoofdoorzaken: verbeterde ontwatering en toenemende bemesting. De daarmee samenhangende intensivering van het graslandverbruik vormt hierin de rode draad maar heeft ironisch genoeg het ontstaan van omvangrijke broedpopulaties van weidevogels aanvankelijk wel mogelijk gemaakt.

5.3 Vergelijking met voorgaande jaren

Men kan weidevogels waarderen naar zeldzaamheid, kwetsbaarheid of internationale betekenis.

Eén van de eerste pogingen om de waarde van weidevogels op een standaard manier te kunnen aangeven, dateert uit de jaren zeventig. Dit was een systeem waarbij aan enkele soorten een puntenwaardering werd toegekend, die in hoofdzaak was gebaseerd op criteria als zeldzaamheid en kwetsbaarheid.

Door deze puntenwaardering te verbinden aan inventarisatiegegevens kan de kwaliteit van weidevogelgebieden uitgedrukt worden in punten.

Aan alle steltlopers onder de weidevogels is een cijfer toegekend variërend van 1 tot en met 5. Normaal gesproken worden de volgende soorten, met daarachter de bijbehorende puntenwaardering in de berekening opgenomen:

Kievit	1	Tureluur	3	Kluut	3
Scholekster	1	Kemphaan	5	Wulp	10
Grutto	2	Watersnip	5	Kwartelkoning	15

De berekening kan worden uitgebreid door de Slobeend en de Zomertaling, met een respectievelijke waardering van 3 en 5 punten op te voeren. In dit geval wordt hier van een NWC-extra norm gesproken.

Het totale aantal punten vormt een norm, de zogenaamde NWC-norm. Een potentieel weidevogelreservaat moet minimaal 75 punten per 100 ha bezitten. Een gebied met 75-100 punten is een goed weidevogelgebied.

Van deze NWC-puntentelling is wel duidelijk dat hij in de loop van de jaren achterhaald is. Eén van de problemen was dat door de snelle achteruitgang van weidevogels de norm niet meer gehaald werd op allerlei plaatsen waar men nog wel weidevogelgebieden wilde aanwijzen, en waar potenties voor herstel natuurlijk best aanwezig waren (Beintema 1995).

Ondanks een achterhaalde puntentelling is het echter een goede vergelijking met 1989, toen deze zogenaamde waarderingsnorm nog werd toegepast (Jonkers 1989).

De Oostermeent kwam toen op een totaal van 220 punten, waarbij het onderzoeksgebied het predikaat zeer goed weidevogelgebied ontving. Met de toevoeging NWC-extra kreeg het gebied totaal 234 punten.

In het onderzoeksjaar 2000 kwam het gebied op een totaal van 143, waardoor het gebied tot de zeer goede weidevogelgebieden gerekend kan worden. Met de NWC-extra norm komt het gebied tot 149 punten.

Ondanks deze nog steeds hoge score blijkt, onder meer uit tabel 3, dat het aantal broedparen van enkele vogelsoorten in elf jaar tijd sterk is afgenomen. Met name de Slobeend (-66%), Veldleeuwerik (-80%!) en de Gele Kwikstaart (-88%!), maar ook de Kievit (-40%) en Grutto (-40,5%). Totaal gezien is het aantal territoria met 30% gedaald ten opzichte van 1989(!).

Helaas is deze afname niet alleen binnen de Oostermeent van toepassing. Ook landelijk is de trend ook negatief voor deze soorten in graslandgebieden.

5.4 Ecologische vogelgroepen

De soorten die als broedvogel zijn vastgesteld en karakteristiek zijn voor dit terreintype, zijn onder te brengen in de hoofdecotoop vogels van grazige vegetaties (Sierdsema 1995).

Onder ecotoop wordt een karakteristieke combinatie van een vegetatievorm en a-biotische factoren (water, bodem, etc.) verstaan. Het zijn duidelijk te onderscheiden landschappelijke elementen met een 'homogene' vegetatiestructuur en a-biotiek.

Binnen de hoofdecotopen is een nadere onderverdeling op specifieke terreinkenmerken gemaakt. Elke vogelgroep is voor de herkenbaarheid genoemd naar een karakteristieke vertegenwoordiger van die groep.

Voor de vogels van grazige vegetaties zijn alle drie vogelgroepen met hun bijbehorende soorten en biotoeipen in het onderzoeksgebied te vinden:

1. Zomertaling-groep

- Zomertaling, Slobeend, Gele Kwikstaart
- Biotoeipen: Broedvogels in grazige vegetaties die een groot deel van het jaar plas-dras staan (grondwatertrap I of IIa). De vegetatie is kruidenrijk en vertoont veel hoogteverschillen.

2. Grutto-groep

- Krakeend, Wilde Eend, Grutto, Tureluur
- Biotoeipen: Deze groep van weidevogels verdraagt iets lagere grondwaterstanden dan de soorten van de Zomertaling-groep (tot grondwatertrap III, in kleigronden iets lager). De bij de Zomertaling-groep genoemde variatie in de vegetatie is ook voor deze soorten van belang, maar aanwezigheid ervan is bij de meeste soorten minder stringent.

3. Veldleeuwerik-groep

- Scholekster, Kievit, Veldleeuwerik, Graspieper
- Biotoopeisen: Deze groep van weidevogelsoorten verdraagt de laagste grondwaterstanden. Soorten zoals de Kwartel en Veldleeuwerik zijn zelfs vrij ongevoelig voor de grondwaterstand. De meeste soorten worden gevonden in iets drogere, maar wel structuurrijke grazige vegetaties.

Broedvogels stellen verschillende eisen aan hun leefomgeving. Er zijn soorten met een ruime en er zijn soorten met een smalle biotoopkeus. Hiervoor wordt de term veeleisendheid gebruikt. Soorten met een brede biotoopkeus noemen we 'weinig kritisch' en soorten met een smalle biotoopkeus 'kritisch'.

Over het algemeen komen in slecht ontwikkelde terreintypen alleen 'weinig kritische' soorten voor. In goed ontwikkelde terreinen komen ook kritische soorten voor. De aanwezigheid van vrij kritische en kritische soorten zegt dus veel over de kwaliteit van de broedvogelgemeenschap en het terreintype.

De indicatiewaarden voor veeleisendheid zijn in tabel 3 gegeven. Deze maat voor veeleisendheid van vogelsoorten van grazige vegetaties is gebaseerd op de huidige situatie in Nederland. Hieronder volgt de beschrijving van de indicatiewaarden voor veeleisendheid van de broedvogels van de Oostermeent:

1. Weinig kritische soorten (3 soorten).

Soorten die relatief weinig eisen aan hun leefomgeving stellen. Deze soorten bewonen een breed spectrum aan vegetatietypen of zijn tevreden met een (zeer) kleine oppervlakte van dat vegetatietype. Het voedselspectrum van deze soorten is meestal breed en/of in Nederland overvloedig aanwezig.

2. Vrij kritische soorten (8 soorten).

Soorten die tamelijk strenge eisen stellen aan hun leefomgeving. Ze bewonen een breder spectrum aan ecotopen dan kritische soorten en hebben een vrij breed voedselspectrum. Deze soorten zijn bij uitstek geschikt om de kwaliteit van een terrein te bepalen. Het zijn soorten die vaak in redelijke aantallen voorkomen.

3. Kritische soorten (2 soorten).

Soorten die hoge eisen stellen aan hun leefomgeving. Deze vogels hebben een grote variatie aan vegetaties of structuren nodig. Bij verarming zijn dit de eerste vogels die verdwijnen. Door de lage aantallen kunnen toeval en externe omstandigheden een grote rol spelen voor het al dan niet aanwezig zijn.

De veeleisendheid is niet altijd voor een soort in alle landschapstype hetzelfde. Soorten kunnen in het ene landschapstype weinig kritisch zijn en in een ander landschapstype erg kritisch.

De Gele Kwikstaart bijvoorbeeld is een soort die hoge eisen stelt aan de kwaliteit van graslanden. Op akkers is de soort echter minder kritisch.

5.5 Waardering

Voor de waardering van weidevogelgebieden is enkele jaren geleden door Interprovinciale Ambtelijke Werkgroep Milieu-inventarisatie (IAWM-IPO) een methode ontwikkeld waarbij dichtheden per soort worden vergeleken met provinciale en/of regionale normwaarden. De Noord-Hollandse normwaarden zijn berekend uit de dichtheden in 314 Noord-Hollandse telgebieden.

Bij de waardering worden alleen vier algemenere soorten (Kievit, Grutto, Tureluur en Slobeend) betrokken. Het voorkomen van de overige soorten wordt van minder belang geacht en/of legt geen (extra) gewicht in de schaal.

Belangrijke weidevogelgebieden zijn gebieden waarvan de dichtheid van Grutto, of van twee van de drie soorten Kievit, Tureluur of Slobeend tenminste groter of gelijk is aan de hoge normwaarde.

Vrij belangrijke weidevogelgebieden zijn gebieden waarvan de dichtheid van Grutto, of van twee van de drie soorten Kievit, Tureluur of Slobeend tenminste groter of gelijk is aan de lage normwaarde.

Tabel 4. Normwaarden voor de waardering van weidevogelgebieden in Noord-Holland en de Oosterveent.

Soort	Normwaarden dichtheid (aantal broedparen /100 ha)		Dichtheid in de Oosterveent 2000 (aantal broedparen /100 ha)
	Laag	Hoog	
Grutto	13	20	27,9
Kievit	24	39	34,4
Tureluur	5	8	15,3
Slobeend	2	4	1,1

Binnen de normwaarden dichtheid voor de waardering van de weidevogelgebieden in Noord-Holland scoorden Grutto en Tureluur (ver) boven de hoge normwaarde (tabel 4).

De Kievit ligt iets onder deze waarde. De Slobeend daarentegen ligt erg laag; zelfs lager dan de lage normwaarde.

Mede doordat de Grutto en Tureluur indicatorsoorten zijn, krijgt de Oosterveent de waardering van 'Belangrijk weidevogelgebied' binnen de provincie Noord-Holland.

5.6 Waarnemingen van niet-broedvogels

In deze paragraaf zijn alle losse waarnemingen opgenomen, die tijdens de inventarisaties opgetekend zijn. Hierin zijn ook waarnemingen opgenomen van vogels, die weliswaar territoriaal gedrag vertoonden, maar niet aan de criteria voldeden om voor een territorium in aanmerking te komen

Aalscholver

Kleine groepjes, van maximaal 10 exemplaren, zijn geregeld boven het gebied gezien.

Blauwe Reiger

Bij elk bezoek zijn altijd wel foeragerende exemplaren waargenomen, afkomstig uit de kolonie van het Valse Bos bij Eemnes.

Lepelaar

Op 11 april stond een Lepelaar te vissen in een van de sloten. In de ochtendschemering van 19 april werd deze soort opnieuw vissend aangetroffen.

Knobbelzwaan

Een groep van 36 exemplaren vloog op 19 april zingend met hun vleugels over richting noord.

Kolgans

Acht Kolangen bevonden zich nabij de 170 Grauwe Ganzen op 11 april in het gebied.

Grauwe Gans

Op 31 maart vlogen twee groepjes Grauwe Ganzen, van 10 en 27 exemplaren, over richting zuid. Een groep van circa 170 Grauwe Ganzen was aan het foerageren op 11 april. Groepjes van respectievelijk 10, 13, 16, 26, 55 en 69 exemplaren waren over het hele onderzoeksgebied aan het foerageren. Op 25 mei zijn 54 exemplaren geteld.

Grote Canadese Gans

Op 31 maart vlogen er twee Canadese Ganzen over.

Nijlgans

Twee paar van deze exoot bevonden zich in het gebied op 11 april en twee mannetjes met één vrouwtje op 19 april.

Bergeend

Op 31 maart bevonden zich 3 paar en 2 solitaire Bergeenden in het gebied. Twee groepjes van twee en zes exemplaren waren, onafhankelijk van elkaar, op 11 april te vinden in de Oostermeent. Twee exemplaren vlogen op 19 april over en maar liefst vijf paar bevonden zich langs de Eemmeerdijk.

Wintertaling

Een paartje van deze soort vloog over op 19 april richting noord.

Bruine Kiekendief

Een mannelijk exemplaar is zowel op 11 april als op 19 april jagend waargenomen. Twee wijfjes vlogen op 28 april rond.

In de lange rietkraag van het Eemmeer en het reservaat langs de Stichtse Brug kwamen diverse paren tot broeden.

Sperwer

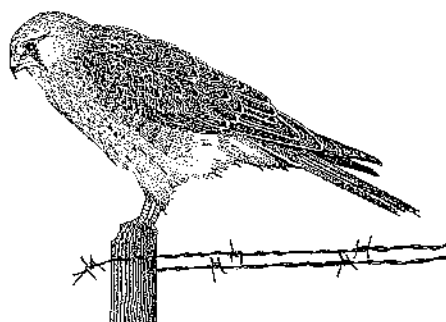
Een Sperwer man is op 11 april waargenomen. Een Sperwer vrouwtje werd op 19 april achterna gezeten door een territoriale Witte Kwikstaart.

Buizerd

Op 31 maart zijn twee rustende exemplaren gezien. Drie Buizerds zijn op 11 april "los" van elkaar waargenomen. Op 19 en 28 april is in beide gevallen een rustend exemplaar gezien. De soort broedt in de omgeving van het onderzoeksgebied.

Torenvalk

Een Torenvalk bekeek zijn jachtgebied vanuit een boom net iets buiten het onderzoeksgebied op 31 maart. Een biddende Torenvalk trok op 19 april de aandacht.

Fazant

Een mannetje liet op 31 maart zijn rauwe kreet horen.

Scholekster

Een "eerste" voorzichtige Scholekster liet zich op 31 maart zien.

Goudplevier

Een groep van circa 500 exemplaren van deze soort waren in alle kleden te bewonderen op 31 maart. Twee groepen van 33 en 1750 (!) Goudplevieren deden op 11 april het gebied aan.

Bonte Strandloper

Zeven Bonte Strandlopers voelden zich op 31 maart veilig tussen de eerder vermelde groep Goudplevieren.

Kemphaan

Deze immer aantrekkelijke soort was met zes exemplaren op 11 april te bewonderen.

Watersnip

Op 31 maart zijn 4 solitaire Watersnippen waargenomen en eenmaal 2 exemplaren. Twee en drie exemplaren zijn op 19 april gezien.

Grutto

's Morgens vroeg op 19 april werd het slapen van zo'n 20 Grutto's aan de oever van het Eemmeer geconstateerd.

Witgatje

Deze soort bezocht het gebied op 11 april.

Kokmeeuw

Tijdens elke inventarisatieronde werden Kokmeeuwen waargenomen, die het gebied aandeden om voedsel te zoeken.

Zilvermeeuw

Deze soort was met 2 exemplaren aanwezig op 11 april.

Visdiefje

Vanaf 19 april vlogen tijdens ieder bezoek Visdiefjes over. Deze sterns vlogen vanaf het zogenaamde Visdieveneiland, ten noordwesten van de Stichtse Brug, naar de zuidelijker liggende Eempolders. Mogelijk was dit om in de daar aanwezige waaien te foerageren.

Holenduif

Op 11 april zijn twee exemplaren waargenomen, waarvan er een zijn baltsritueel opvoerde. Op 19 april en op 25 mei is weer een foeragerende vogel gezien.

Houtduif

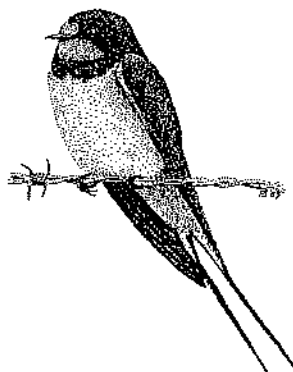
Zo'n 25 Houtduiven namen zich op 31 maart te goed aan klaver. Op 11 april bevonden 14 exemplaren van deze soort zich in het gebied en zeven exemplaren zijn op 28 april gesignaleerd.

Oeverzwaluw

Op 19 maart is deze soort gezien en gehoord.

Boerenzwaluw

Vanaf 19 maart is deze zomerbode iedere inventarisatieronde meermalen waargenomen met 6 exemplaren als maximum.

Graspieper

Twee exemplaren zijn gezien op 11 maart.

Gele Kwikstaart

Op 11 april waren twee exemplaren aanwezig.

Witte Kwikstaart

Zes Witte Kwikstaarten zijn op 11 april geturfd.

Beflijster

Een fraai mannetje is op 11 april gesignaleerd.

Kramsvogel

Twee exemplaren waren aanwezig op 11 april.

Tapuit

Drie doortrekkers zijn op 28 april gezien.

Kauw

Kauwtjes waren op 19 april aanwezig, een klein clubje van enkele exemplaren en een groep van 30 rond een ponystal aan de zuidzijde van de Oostermeent. Een iets grotere groep, van 38 exemplaren, was rond dezelfde stal aanwezig op 25 mei.

Zwarte Kraai

Zes Zwarte Kraaien werden op 25 mei rond een schapenstal aangetroffen.

Spreeuw

Regelmatig verspreid zijn over het hele gebied Spreeuwen waargenomen. Een kleine wolk Spreeuwen was op 11 april te zien.

Groenling

Op 11 april zijn een en twee Groenlingen gesignaleerd.

Putter

Twee Putters zijn op 31 maart gezien en vier exemplaren op 11 april. Nogmaals vier Putters zijn op 28 april waargenomen en drie op 25 mei.

Kneu

Op 31 maart was een groepje van zeven exemplaren in de sierboomkwekerij aanwezig en op 19 april 2 exemplaren.

5.7 Waarnemingen van zoogdieren**Muskusrat**

Op 28 juni zijn er drie Muskusratten waargenomen; één dood juveniel in een klem, één dood exemplaar langs de A27 en één levend exemplaar in een sloot.

Hermelijn

Een Hermelijn zaaide op 28 juni groot alarm bij een paar Meerkoeten en hun grote jongen.

Haas

Over het hele gebied verspreid zijn zo'n 15 Hazen in het gebied aanwezig. Op 19 april waren zes exemplaren met elkaar aan het 'dollen'.

Mol

Verdeeld over het gebied zijn regelmatig molshopen aangetroffen. En kan dus worden aangenomen dat de soort vrij algemeen voorkomt.

Muis spec.

Zo nu en dan werden muizen gehoord die zich bevonden in de wat ruigere overhoekjes of slootkanten.

5.8 Waarnemingen van amfibieën

Groene kikker

In de vele sloten van het gebied zijn af en toe Groene kikkers gesignaleerd.

5.9 Conclusies

Doordat de vogelbevolking is opgedeeld in groepen van soorten die ongeveer dezelfde eisen stellen aan hun leefmilieu is het verband tussen de aanwezige broedvogelbevolking en de terreinkenmerken beter te overzien.

Opvallend van een gebied als de Oostermeent is dat door de aanwezigheid van de voornaamste hoofdecotoop, van de vogelgroepen van grazige vegetaties, alle vogelgroepen voorkomen.

De biotoopeisen van de verschillende soorten, binnen de grazige vegetaties, zijn zeer variabel.

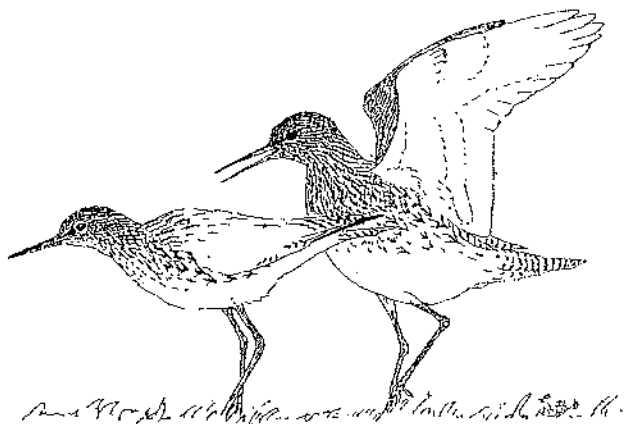
Binnen deze vogelgroepen zijn zgn. kenmerkende- of karakteristieke soorten aanwezig. Dit zijn broedvogels die typerend zijn voor één of een beperkt aantal terreintypen, waar de soort een hogere presentatie heeft dan elders.

Het aantal kenmerkende soorten is een betere maat voor de mate van ontwikkeling van de vogelgemeenschap dan het totaal aantal vogelsoorten. Dit geldt eveneens voor de dichtheden waarin deze soorten voorkomen. Hoewel de dichtheid van de afzonderlijke soorten jaarlijks sterk kan variëren, is de soortensamenstelling meestal vrij constant.

In de Oostermeent komen van de 22 geïnterviewde broedvogelsoorten totaal 13 kenmerkende soorten voor.

Door combinatie van de indicaties voor kenmerkendheid kan een goed inzicht verkregen worden in de kwaliteit van de vogelgemeenschap.

Een vogelgemeenschap met veel kenmerkende (vrij) kritische soorten is van hoge kwaliteit.

Naast de kenmerkende soorten komen in elk terreintype nog veel andere soorten voor, de zogenaamde begeleidende soorten. Voor een belangrijk deel zijn dit vrij algemene soorten, die vrijwel altijd aanwezig zijn en een karakteristiek deel van de vogelbevolking vormen. Zij zijn echter niet kenmerkend voor dat bepaalde terreintype en komen ook in andere terreintypen voor.

Tot slot komen in elk terrein, naast de hiervoor genoemde soorten vaak, door toeval of door afwijkende biotopen, nog een aantal andere soorten voor.

Gezien de kenmerkende broedvogelsamenstelling met veel (vrij) kritische soorten, ruim 45% van het totaal, en de bijbehorende indicatiewaarden voor veeleisendheid, kunnen we concluderen dat de Oostermeent in het jaar 2000 een goed ontwikkeld, dan wel belangrijk weidevogelgebied was. Er komen 11 van de 14 primaire broedvogelsoorten in het gebied voor, waaruit blijkt dat het graslandgebied een ruime soortensamenstelling herbergt.

6 NESTBESCHERMING EN PREDATIE

6.1 Nestbescherming

Vanaf 1992 heeft de Weidevogelbeschermingsgroep "Westelijk Eemgebied", als werkgroep van de Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, het initiatief genomen om op, onder meer, de Oostermeent praktische weidevogelnestbescherming te starten. In het onderzoeksjaar 2000 heeft genoemde werkgroep zo'n 55 hectare grasland belopen. Het bedroeg gangbaar boerenland, dat dus buiten de huidige percelen van Staatsbosbeheer viel.

Tabel 5. Gevonden legsels van de Weidevogelbeschermingsgroep “Westelijk Eemgebied” in 2000.

Vogelsoort	Totaal aantal legsels
Knobbelzwaan	1
Wilde eend	2
Meerkoet	4
Scholekster	1
Kievit	21
Grutto	6
Tureluur	1
Totaal	36

Uit onderzoek naar de effectiviteit van de vrijwillige weidevogelbescherming blijkt dat de kuikenproductie belangrijk toeneemt door beschermingsmaatregelen. Bij de algemene soorten worden per broedpaar bijna twee maal zoveel kuikens geproduceerd. Dit kan een groot succes worden als de kuikens opgroeien tot volwassen vogels.

Dat betekent dat aanvullende maatregelen gericht op overleving van kuikens het succes van nestbescherming belangrijk kunnen vergroten. Deze maatregelen bestaan onder andere uit mozaïekbeheer.

6.2 Predatie

Tijdens de inventarisatierondes is slechts één legsel gevonden dat was gepredeerd. Het betrof er een van de Wilde Eend. Dit kon ook niet uitblijven; het nest lag bovenop een baal hooi, langs de kant van een weg.

Opvallend was dat er tijdens de nestbescherming niet één nest is gepredeerd. Hieruit blijkt dat in weidevogelrijke gebieden de kans op predatie lager is dan in weidevogelarme. Meer broedparen weidevogels gezamenlijk zijn beter in staat predatoren te verjagen dan slechts enkele vogels.

7. Beheeraanbevelingen

De bescherming van weidevogels richt zich in zijn minst ingrijpende vorm op verbetering van het uitkomstsucces van de legsels (nestbescherming), maar de betekenis hiervan moet niet overschat worden als niet tevens maatregelen worden genomen om sterfte onder de kuikens door maaierwerkzaamheden te beperken.

Een ruimere aanpak die tevens de nestgelegenheid en het voedselaanbod positief beïnvloedt, betreft het scheppen van veilige broedplaatsen en geschikte grasvegetaties middels de afsluiting van beheersovereenkomsten (Relatienota) en reservaatvorming.

Uit onderzoek is duidelijk naar voren gekomen dat dit perspectief biedt voor alle soorten zolang het belang van het agrarisch gebied (zonder speciaal weidevogelbeheer) voor weidevogels maar niet wordt veronachtzaamd. Dit betekent dat weidevogels alleen voor verdwijning kunnen worden behoed indien de juiste verhouding bestaat tussen min of meer beschermde gebieden (reservaten, beheersovereenkomsten) en het reguliere agrarische graslandgebied.

Beide mogen hun openheid niet verliezen door bijvoorbeeld het aanbrengen van opgaande elementen of verbindingzones.

Doordat slechts een deel van de polder als reservaatgebied is aangewezen, lijkt het ook bij de afronding van de aankopen moeilijk om waterstanden structureel omhoog te brengen.

Het gebied kan echter door enkele dammetjes in de sloten worden geïsoleerd, zodat het een geheel eigen waterhuishouding heeft.

Inlaat van water kan plaats vinden door opmaling vanuit de Gooijergracht. Gelet op het belang van een goede waterkwaliteit kan de inlaat zoveel mogelijk beperkt worden door het vasthouden van gebiedseigen water. Zo kan in natte perioden een wat hoger peil worden gehandhaafd, waardoor een deel van het neerslagoverschot in het gebied wordt geborgen en waterinlaat enigszins kan worden uitgesteld. In droge perioden kan een wat lager peil worden gehandhaafd, in afwachting van een nattere periode.

Overige inrichtings- en beheerfactoren, ook in het kader van het behoud van de botanische waarden, kunnen voor het onderzoeksgebied als volgt worden toegevoegd:

- **Aanleggen van greppels en sloten met flauw hellende oevers.** Door deze aanwezigheid wordt het verdwijnen van zachte, slikgige bodems in de loop van het voorjaar als gevolg van de dalende grondwaterstand, tenminste gedeeltelijk gecompenseerd. Ook zouden kleine delen van percelen dras kunnen worden gezet door het verlagen van het maaiveld, eventueel door het scheuren van het grasland en herinzaaien met een wilde grasvegetatie, zodat deze delen permanent plas-dras staan. Deze structuren bieden gunstige broedomstandigheden en een goed voedselaanbod en garanderen tevens drinkwater, van groot belang voor de weidevogelkuikens.
- **Gebruik van stalmest.** Deze organische mest dient als voedsel voor de bodemfauna. Op haar beurt zorgt de bodemfauna voor gunstige voedselomstandigheden voor de (weide-)vogels. Circa 20 ton ruige stalmest per hectare is nodig voor een goed weidevogelbeheer.

- **In stand houden van overhoekjes en rietland.** Om dichtgroeien te voorkomen zou een wisselbeheer met behulp van een vier- of meerjarige cyclus kunnen worden uitgevoerd. Er ontstaan dan geen schokeffecten en de vogels, die reageren op de verschillende groeistadia van het riet, varen er wel bij.
- **Voorkoming van verruiging.** Verruiging door akkerdistel en zuring heeft een ongunstig effect op weidevogels. Een tijdelijk intensief weide- en maaibeheer en bemesting met stalmest kunnen deze planten terugdringen.
- **Een wisselbeheer** waarbij het merendeel van het gebied hooiland is en een klein areaal voor extensieve beweiding is bestemd. Desnoods kan vleesvee in plaats van melkvee worden ingezet. Weidevogels hebben een mozaïek van percelen met daarop verschillend beheer nodig. Ook het voeren van een constante jaarlijkse beheervoering per perceel zou gunstig kunnen zijn voor weidevogels. Zij zijn trouw aan plaatsen waar ze het vorig jaar succesvol hebben gebroed.
- **Geen inscharing van vee** tussen half maart en eind juni of geen inscharing voor half mei. Hieronder wordt beweiding met een zo gering mogelijk aantal dieren verstaan, afgestemd op de nog aanwezige en zich vestigende weidevogels. De dichtheid van vee wordt ook bepaald door de soorten die moeten worden ingeschaard.

Ondanks er tot op heden een relatief klein deel van het toekomstig reservaatgebied in handen van Staatsbosbeheer is, zijn bovengenoemde maatregelen goed tot uitvoering te brengen.

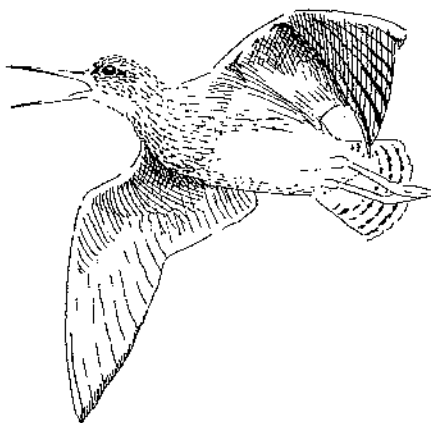
Voor de plek waar nu de kleine sierboomkwekerij in het zuidwestelijke deel is zou, indien mogelijk, een functie gezocht moeten worden die beter bij een open gebied als de Oostermeent past.

8. Ter overweging

Het is sterk aan te bevelen het reservaatgebied De Kampen, als deelgebied van het Staatsbosbeheerobject Eemmeer, in versneld tempo uit te breiden. Er zal een toenemende aandacht dienen te komen voor aankoop en/of ruiling van de openstaande percelen.

Goede weidevogelgebieden zullen alleen ontstaan in gebieden die aan een aantal voorwaarden voldoen: rust, openheid, hoge waterstanden in de voorzomer en voldoende voedselaanbod. Vrijwel alle zeer goede weidevogelgebieden van Staatsbosbeheer blijken een waterhuishouding te hebben die (min of meer) onafhankelijk is van de omringende landbouwgebieden. Juist deze factor is niet altijd goed in te stellen, maar is van essentieel belang voor de kritische weidevogelsoorten.

Voor de Ecologische Hoofdstructuur, waar de Oostermeent deel van uit maakt, gelden de beleidsvoornemens met betrekking op duurzame instandhouding, herstel en ontwikkeling van natuurlijke en landschappelijke waarden. Prioriteit wordt aangegeven aan onder andere instandhouding én herstel van weidevogel instanties.

Rest is de hoop en vertrouwen uit te spreken dat, als er over een paar jaar weer een integrale broedvogelinventarisatie wordt uitgevoerd, de negatieve trend voor de karakteristieke weidevogelsoorten omgebogen is in een positieve lijn.

Hierbij is het van het grootste belang dat we met z'n allen gebruik maken van elkaars kunnen en kennis. Samenwerking met de boeren, het Waterschap, de natuurbeherende instanties en de particuliere Natuurbescherming is van het grootste belang.

9. Dankwoord

In willekeurige volgorde worden de volgende personen bedankt:

- Harry Fabritius en Jan Kuyer (SBB), voor het leveren van gegevens over het gebied en aanvullende informatie.
- S. Bakker, Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht (afd. DWR) leverde informatie over de waterhuishouding in het gebied.
- Gert Bieshaar en Frits During leverden gegevens over nestbescherming in de Oostermeent.

10. Geraadpleegde bronnen

- Beintema, A., O.Moedt & D. Ellinger, 1995. Ecologische Atlas van de Nederlandse Weidevogels. Schuyt & Co, Haarlem.
- Boer, T.E. den, 1995. Weidevogels: feiten voor bescherming. Achtergrond document bij de Ecosysteemvisie Graslanden. (Techn. Rapport Vogelbescherming Nederland 16) Vogelbescherming Nederland, Zeist.
- Dijk, A.J. van 1996. Broedvogels inventariseren in proefvlakken (handleiding Broedvogelmonitoring Project). SOVON, Beek-Ubbergen.
- Houten, M. van, 1994. De broedvogels van de Noordpolder te Veld/Maatpolder in 1994. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Uitgave 94, Hilversum.
- Hustings, M.H.F., R.G.M. Kwak, P.F.M. Opdam & M.J.S.M. Reynen (eindredactie) 1985. Natuurbeheer in Nederland. Deel 3. Vogelinventarisatie. Pudoc, Wageningen/Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Vogels, Zeist.
- Jonkers, D.A., 1989. Broedvogelinventarisatie Oostermeent in 1989. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Uitgave 66, Hilversum.
- Osieck, E.R. & Hustings F. 1994. Rode Lijst van bedreigde soorten en blauwe lijst van belangrijke soorten in Nederland. (Techn. Rapport Vogelbescherming Nederland 12) Vogelbescherming Nederland, Zeist.
- Provincie Noord-Holland, 2000. De toestand van de weidevogels in de jaren negentig. Monitoring natuur, maart 2000.
- Sierdsema, H. Broedvogels en beheer. Het gebruik van broedvogelgegevens in het beheer van bos- en natuurterreinen. SBB-rapport 195-1, SOVON-onderzoeksrapport 1995/04.SBB/SOVON. Driebergen/Beek-Ubbergen.
- Teunissen, W 1999. Weidevogelontwikkelingen. SOVON-Nieuws 12(2): 15-18.
- Thijsse, Jac.P., 1914. Langs de Zuiderzee. Bakkerij "De Ruyter" Der Firma Verkade & Comp., Zaandam.

BIJLAGEN

- Bijlage 1 Territoriakaarten
- Bijlage 2 Indexverloop weidevogels Noord-Holland 1987-1999.

Bijlage 1

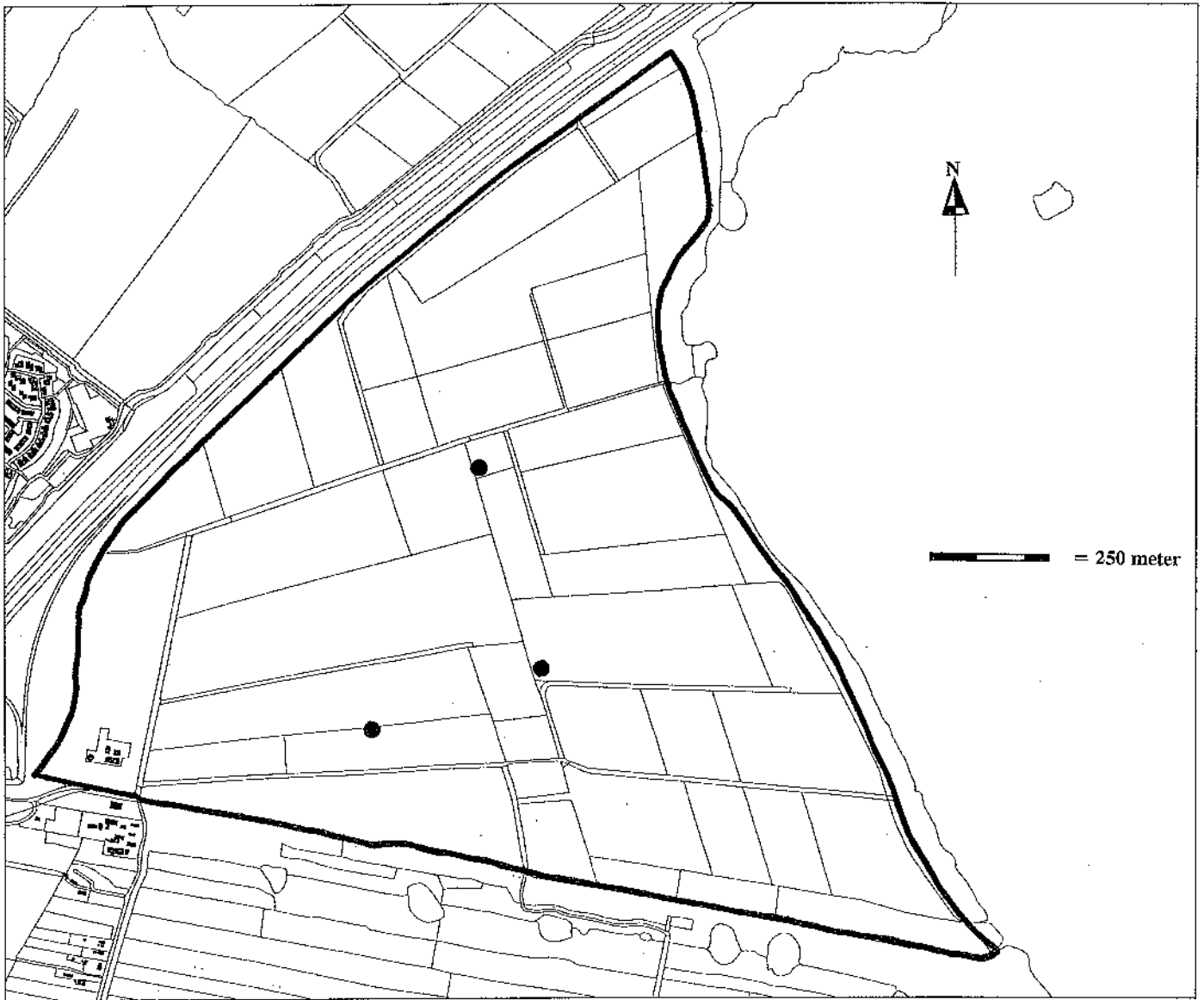
Territoriakaarten

De verspreiding van de soorten wordt weergegeven door middel van territoriumkaarten. Deze stippen zullen over het algemeen niet de exacte plaats van het nest weergeven en evenmin is het zeker dat in alle gevallen het centrum van het territorium op die plaats lag. Weidevogels kunnen zich gedurende het seizoen gemakkelijk verplaatsen wanneer een eerste legsel is mislukt, ze kunnen foerageren op een ander perceel dan waar het nest ligt of door gevaar (onrust) of territoriumgevechten het eigen territorium tijdelijk verlaten. Al bij al kan gemeld worden dat de kaarten vermoedelijk een betrouwbaar beeld geven van de ligging van gevonden territoria.

Fuut 1 territorium

Knobbelzwaan 3 territoria

Krakeend 3 territoria

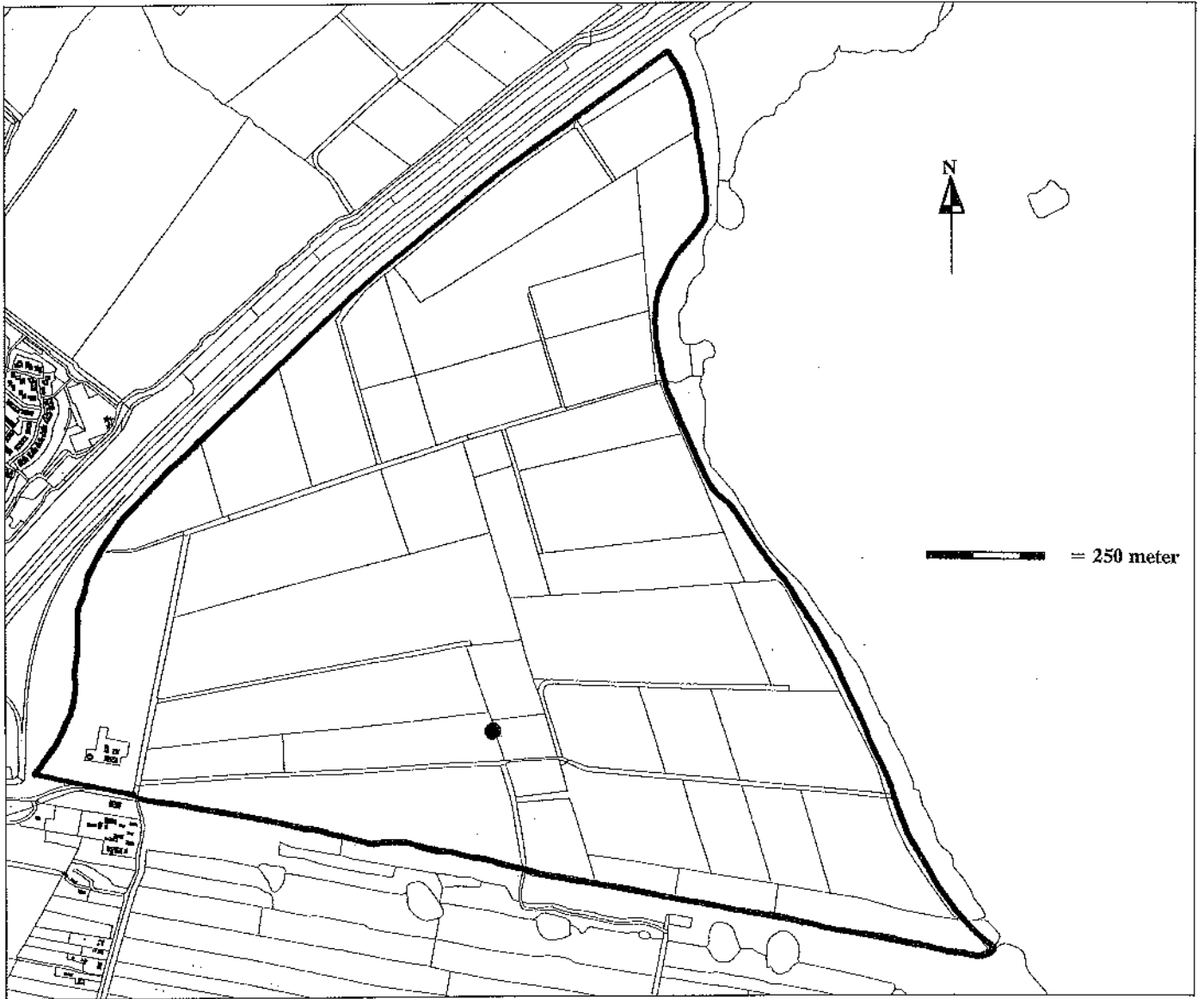
Wintertaling 1 territorium

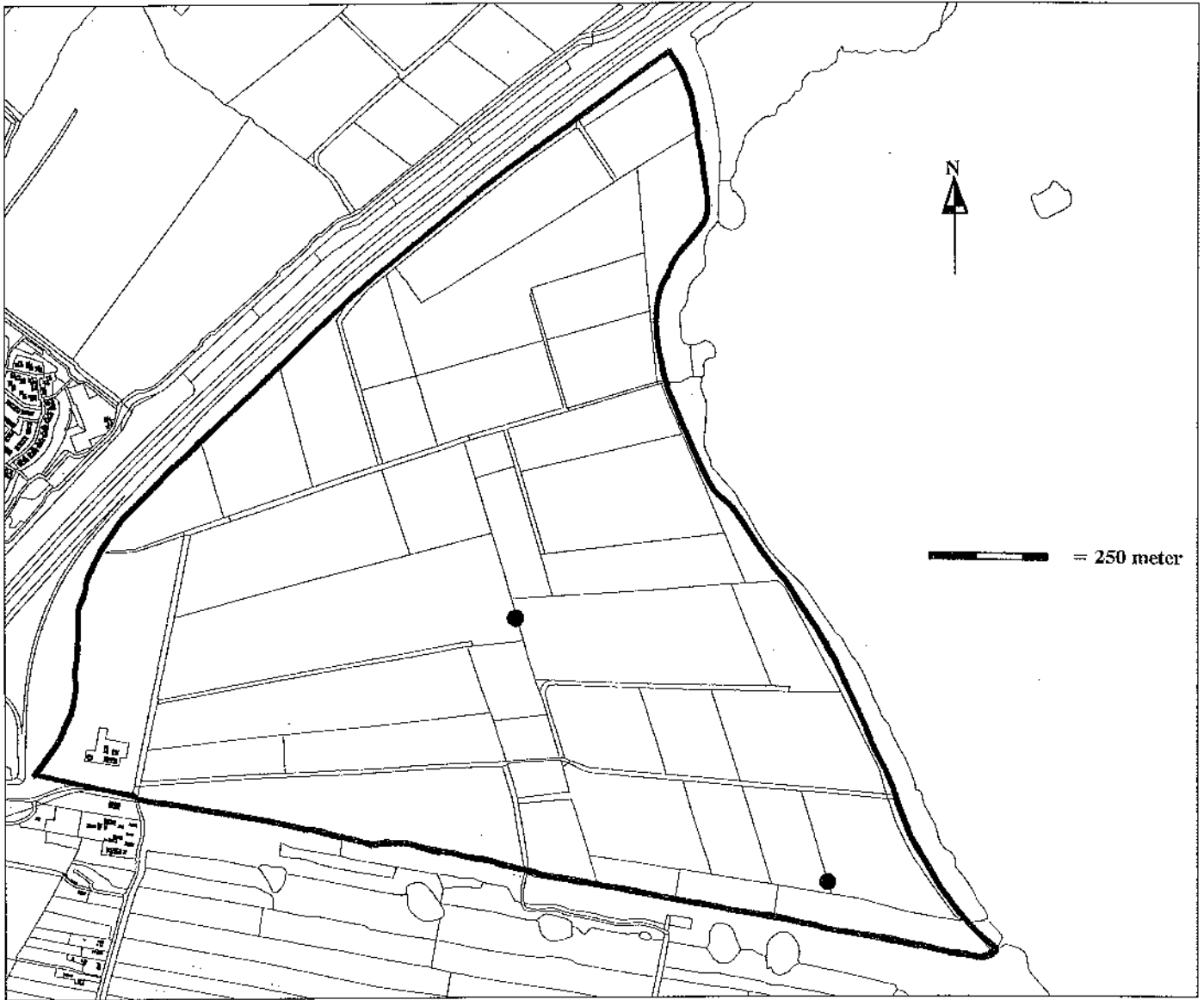
Wilde Eend 17 territoria

Zomertaling 1 territorium

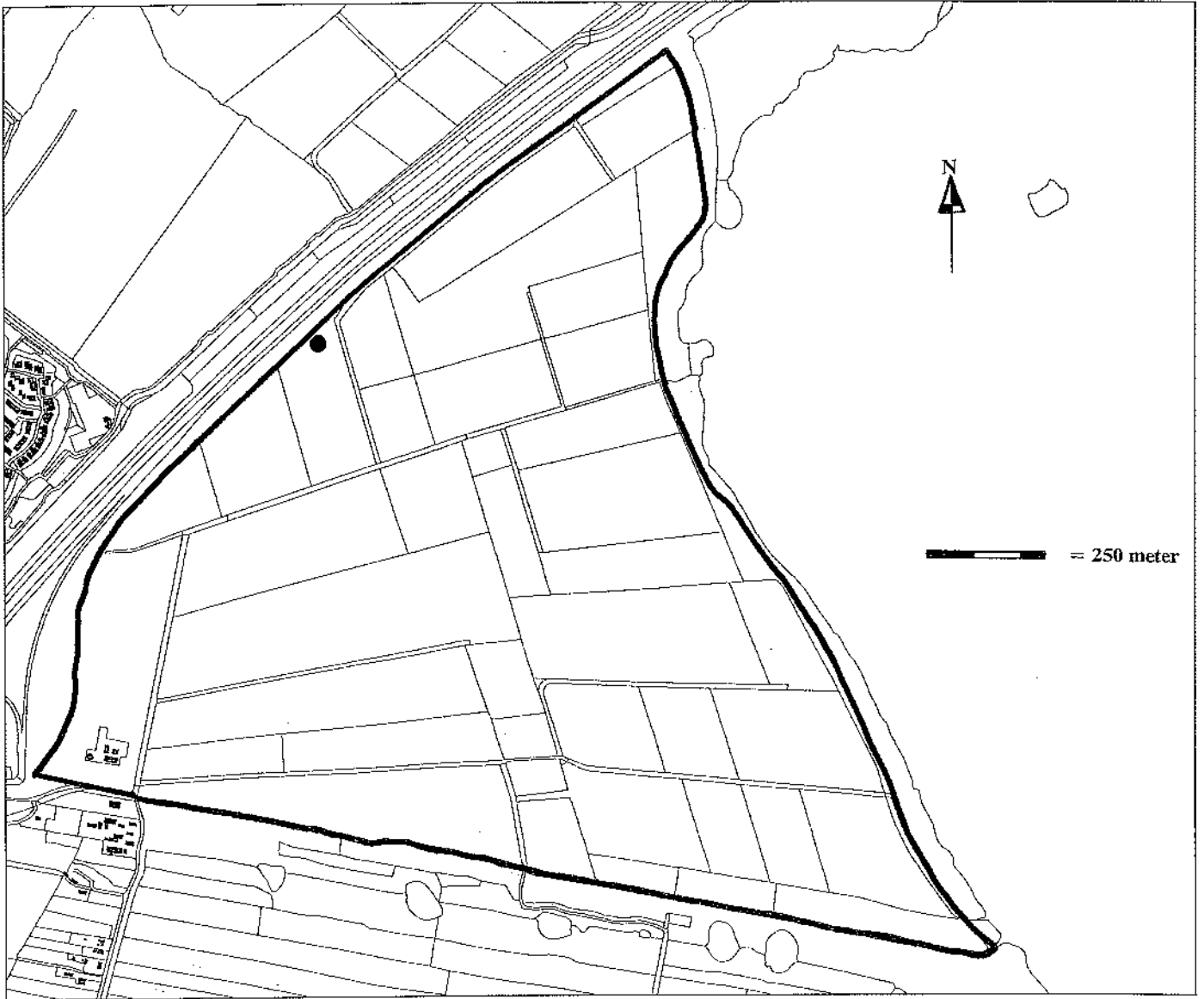
Slobeend 2 territoria

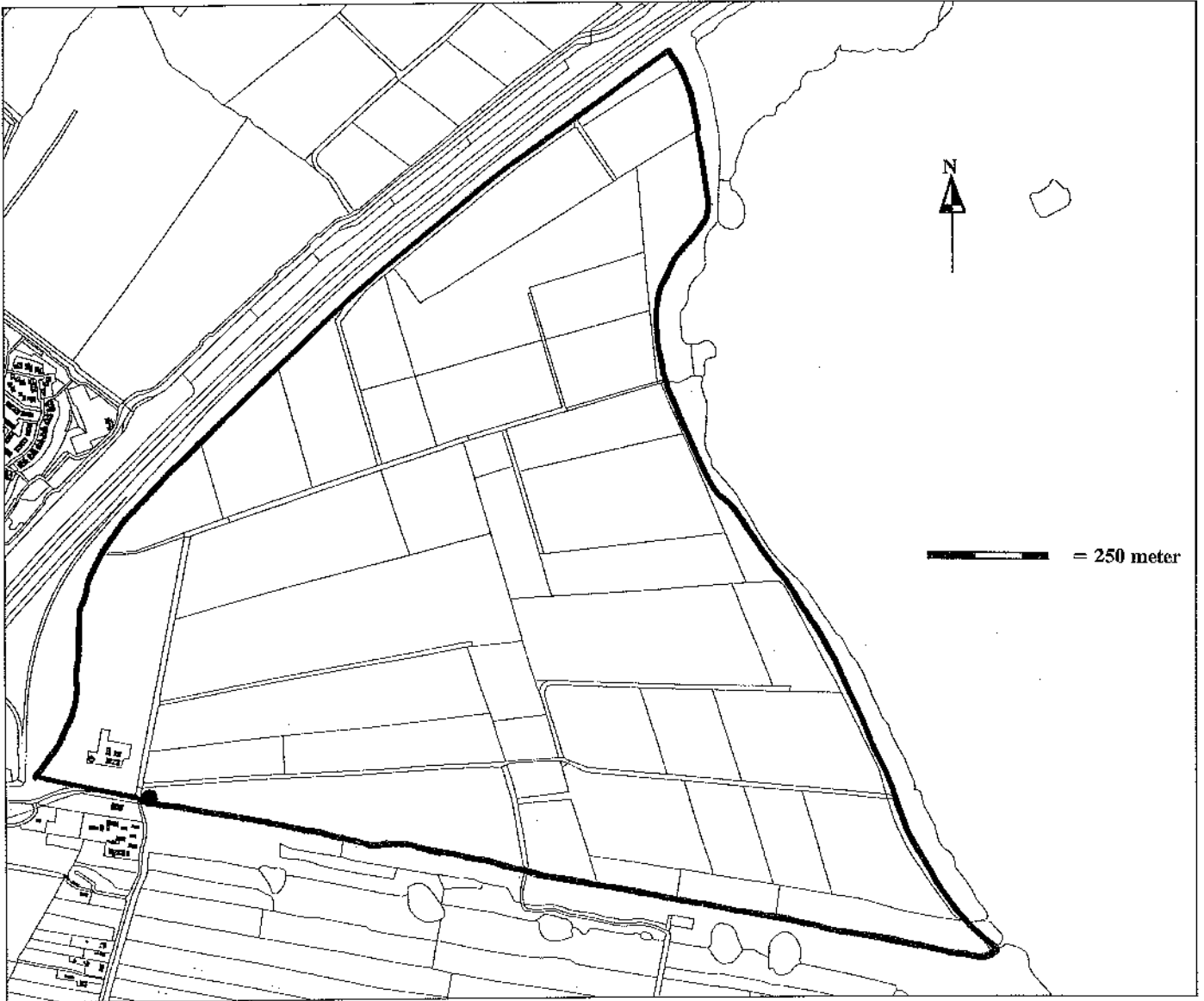
Kuifeend 1 territorium

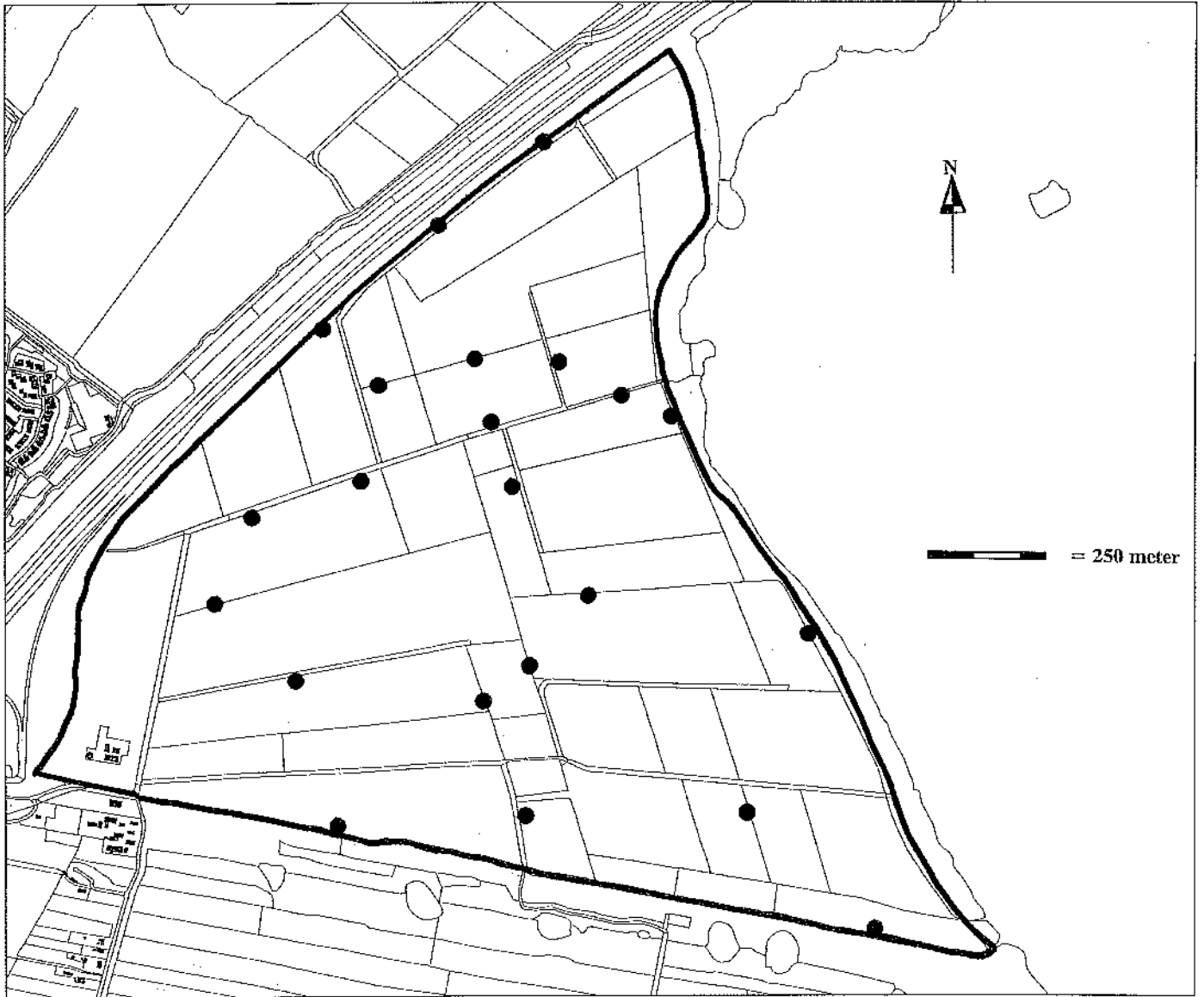
Kwartel 1 territorium

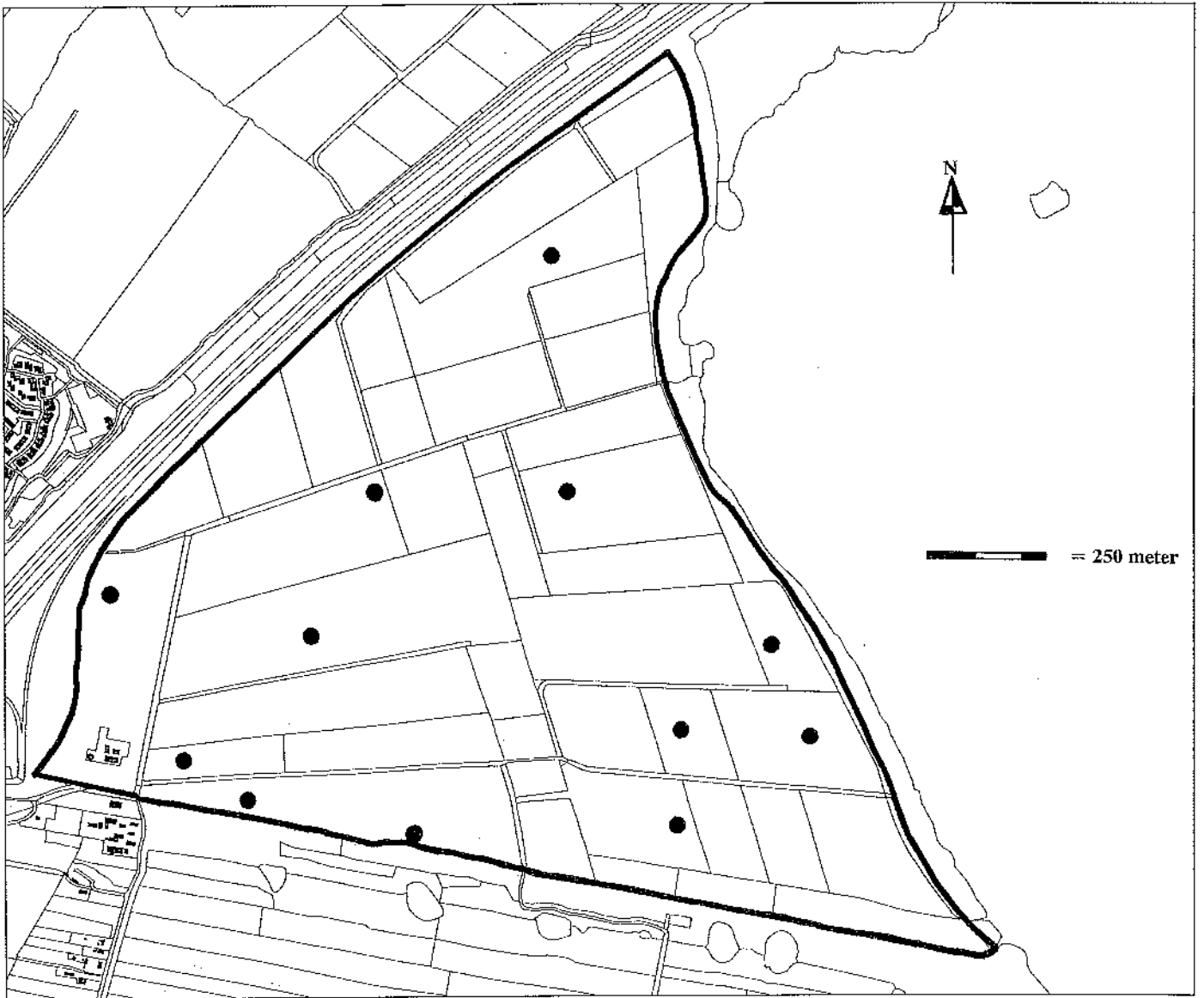
Waterhoen 1 territorium

Meerkoet 22 territoria

Scholekster 12 territoria

Kievit 63 territoria

Grutto 51 territoria

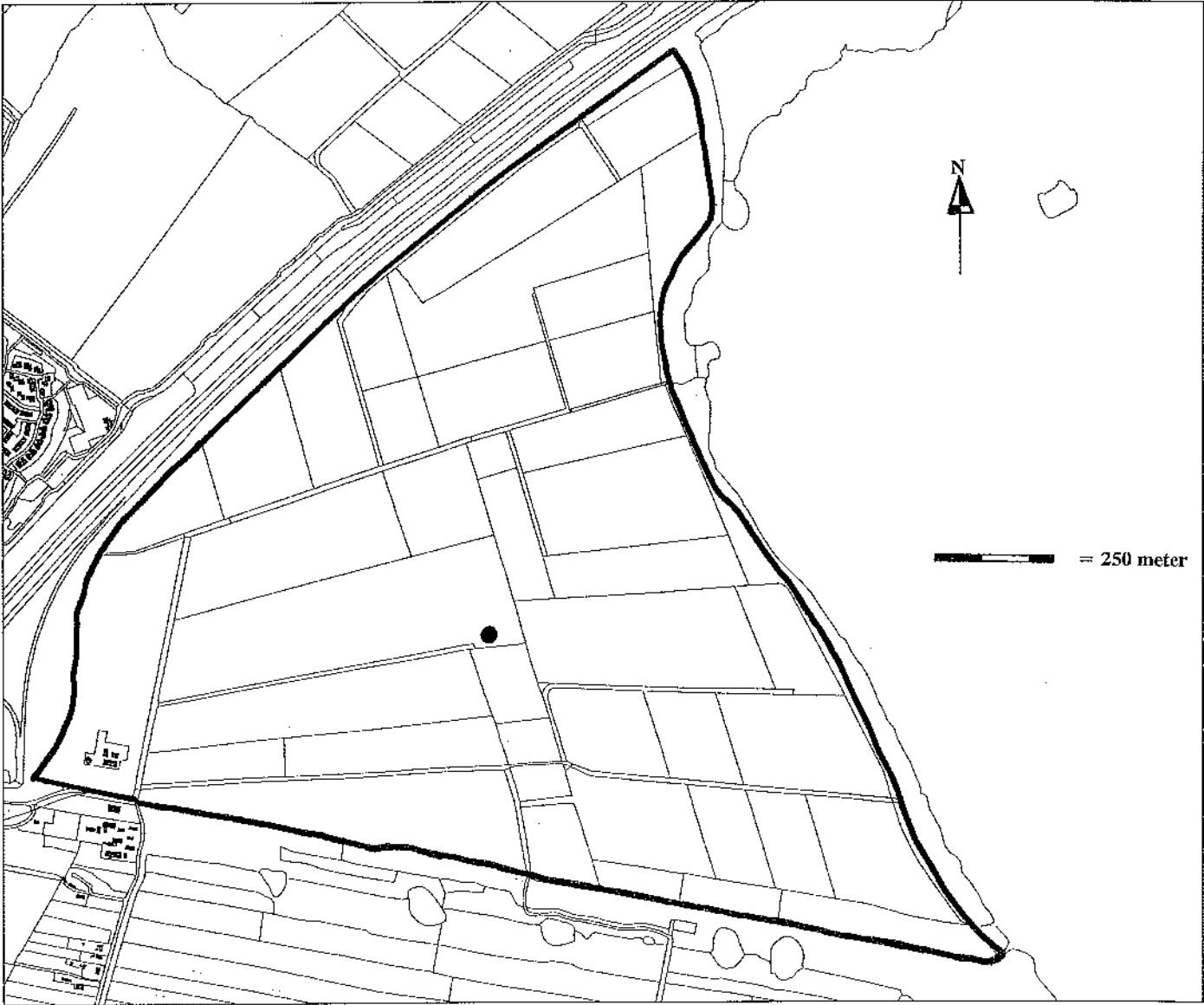
Tureluur 28 territoria

Veldleeuwerik 9 territoria

Boerenwaluw 1 territorium

Graspieper 15 territoria

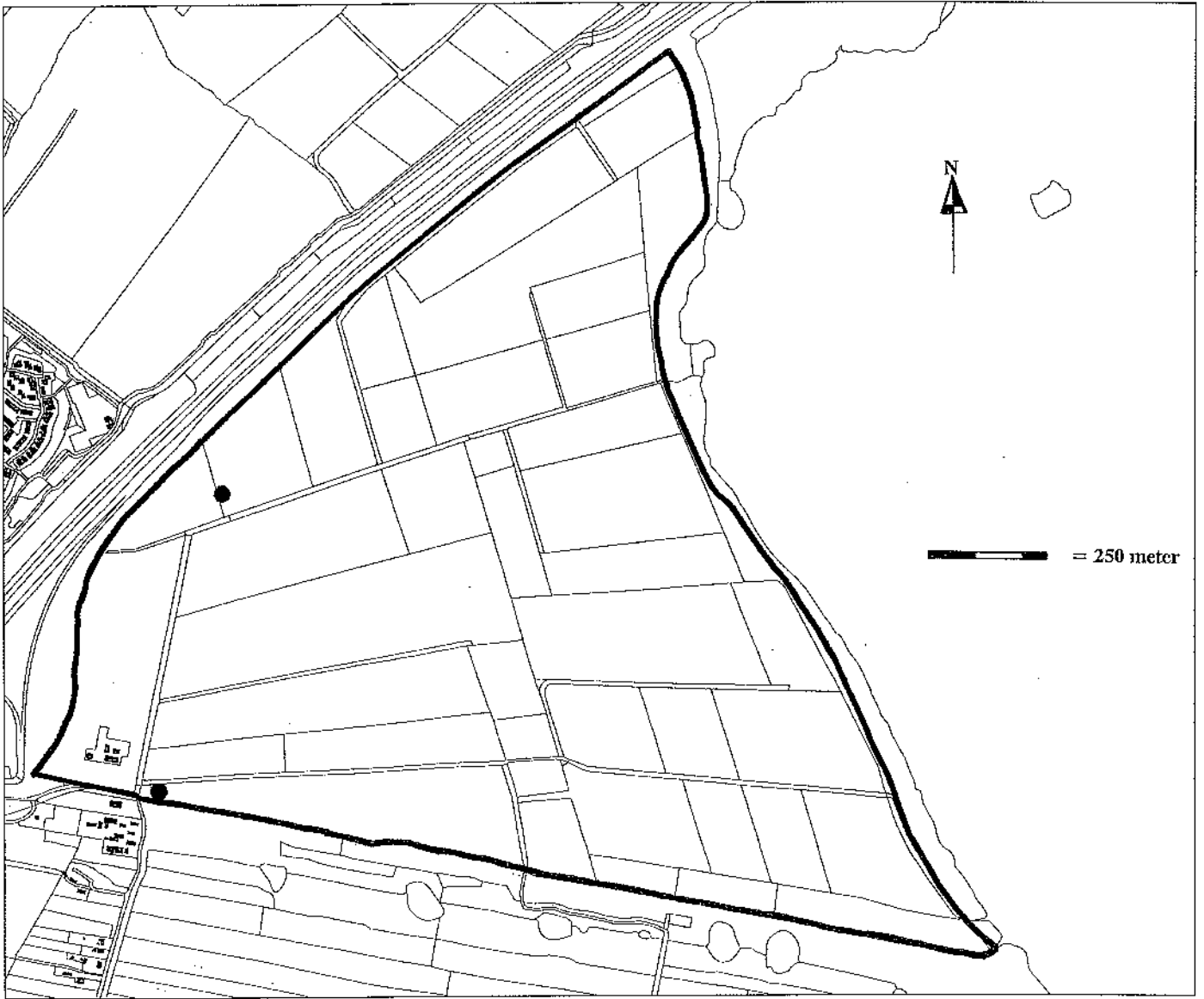
Gele Kwikstaart 3 territoria

Witte Kwikstaart 12 territoria

Kneu 2 territoria

Rietgors 3 territoria

Bijlage 2

Indexverloop weidevogels Noord-Holland 1989-1999.

